

MOJ JEZIK

Marta Pavlin

OBLIKOSLOVJE

Priročnik z vajami

III. izdaja

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

MOJ JEZIK

Marta Pavlin

OBLIKOSLOVJE, priročnik z vajami

Tretja izdaja

Jezikovni pregled:
mag. Milan Koželj

Oblikovanje in prelom:
ONZ Jutro

Izdalo in založilo:
Založništvo JUTRO,

© Jutro d.o.o., Črnuška c. 3, Ljubljana

Vse pravice pridržane.

Fotokopiranje in vse druge vrste reproduciranja po delih ali v celoti
ni dovoljeno brez pisnega dovoljenja založbe.

Natisnejo v Sloveniji, naklada 2.000 izvodov, cena ob izidu 15,90 €.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'366(035)(076)

PAVLIN-Povodnik, Marta

Oblikoslovje. Priročnik z vajami / Marta Pavlin. - 3. izd.
- Ljubljana : Jutro, 2023. - (Zbirka Moj jezik)

ISBN 978-961-7024-22-7

COBISS.SI-ID 159054083

Naročila:

JUTRO d. o. o., Črnuška c. 3, p. p. 4986, 1001 Ljubljana

Tel. 041 999 027

E-pošta: INFO@JUTRO.SI

Spletna knjigarna: WWW.JUTRO.SI

UVODNA BESEDA

Knjiga Oblikoslovje je priročnik z vajami. Nastala je zato, da bi učenci osnovne šole imeli na voljo več nalog za ponavljanje in utrjevanje jezikovne snovi.

Kasneje se je izkazalo, da je knjiga primeren priročnik za celostno ponavljanje oblikoslovja za zunanje preverjanje v osnovni šoli in za maturo. Dopisati je bilo treba nove vaje na osnovi besedil. In to je v prenovljeni izdaji tudi novo.

Priročnik je sestavljen iz poglavij, naslovljenih po besednih vrstah: Samostalniška beseda, Pridevniška beseda, Glagol, Prislov, Predlog, Veznik, Členek, Medmet. Znotraj vsakega večjega poglavja so zaradi preglednosti še podpoglavja.

Na začetku vsake jezikovne kategorije je kratka razlaga. Kjer je potrebno, so navedena priporočila in usmeritve, kako si določeno jezikovno pravilo ali posebnost zapomniti. Na primer: kako si zapomnimo pisavo predloga *h*: predlog *h* pišemo pred KiloGramom — tj. pred *k* in *g*.

Včasih je bilo potrebno poudariti tisto, kar nam v vsakdanjem govorjenju/pisanju povzroča težave (npr. sklanjanje moških imen tipa Marko — Marka in ne Markota).

Za vsako novo jezikovno snovjo je res veliko vaj. Ni potrebno, da rešimo vse, ampak le toliko, da snov znamo. Da lahko svoje znanje preverimo, so dodane rešitve. Ponekod je možnih več pravilnih rešitev – in to je v rešitvah tudi navedeno; vselej pa je podana ena od možnosti.

Tretji izdaji priročnika so na koncu knjige dodane naloge tako, da je na začetku naloge neumetnostno besedilo, sledijo naloge za preverjanje razumevanja prebranega in nato naloge iz znanja jezika (po domače slovnica).

Želim si, da bi bila knjiga prijeten in uporaben družabnik pri utrjevanju znanja iz oblikoslovja.

Avtorica

KAZALO

KAJ JE OBLIKOSLOVJE	9
SAMOSTALNIŠKA BESEDA	13
KAJ POIMENUJE	13
VLOGA SAMOSTALNIŠKE BESEDE V STAVKU	14
1. SAMOSTALNIK	16
1.1 GLEDE NA VSEBINO POIMENOVANEGA´	16
1.1.1 Lastna imena	16
1.1.2 Občna imena	17
1.1.2.1 <i>Neštevna imena</i>	18
1.2 OBLIKOVNE LASTNOSTI SAMOSTALNIKA	22
1.3 KATEGORIJE SAMOSTALNIKA ALI KAJ SAMOSTALNIKU DOLOČIMO	23
1.3.1 Spol	23
1.3.2 Števillo	25
<i>Edninski in množinski samostalniki</i>	25
1.3.3 Sklon	28
1.3.4 Sklanjatev	30
1.3.4.1 <i>Moške sklanjatve</i>	31
1.3.4.2 <i>Ženske sklanjatve</i>	38
1.3.4.3 <i>Srednje sklanjatve</i>	48
1.3.4.4 <i>Sklanjanje več besednih lastnih imen</i>	52
1.3.5 Vaje za utrjevanje samostalnika v celoti	56
2. POSAMOSTALJENE PRIDEVNIŠKE BESEDE	58
2.1 POSAMOSTALJENE BESEDE MOŠKEGA SPOLA	58
2.2 POSAMOSTALJENE BESEDE ŽENSKEGA SPOLA	59
2.3 POSAMOSTALJENE BESEDE SREDNJEGA SPOLA	61
3. SAMOSTALNIŠKI ZAIMKI	63
3.1 OSEBNI ZAIMKI	64
3.2 POVRATNI OSEBNI ZAI MEK	69
3.3 VPRAŠALNA ZAIMKA	71
3.4 OZIRALNA ZAIMKA	72
3.5 NEDOLOČNA ZAIMKA	74
3.6 NIKALNA ZAIMKA	75
3.7 UTRJEVANJE ZAIMKOV V CELOTI	78

4. UTRJEVANJE SAMOSTALNIŠKE BESEDE	79
4.1 PREIZKUSI SVOJE ZNANJE SAMOSTALNIŠKE BESEDE	80
PRIDEVNIŠKA BESEDA	83
KAJ JE PRIDEVNIŠKA BESEDA	83
VLOGA PRIDEVNIŠKE BESEDE V STAVKU	85
1. PRIDEVNIK	86
1.1 VRSTE PRIDEVNIKOV	86
1.1.1 Tvorba svojilnih in vrstnih pridevnikov	86
1.2 SKLANJANJE PRIDEVNIKA	90
1.3 STOPNJEVANJE PRIDEVNIKA	91
1.3.1 Vrste stopnjevanja	92
1.4 OBLIKA PRIDEVNIKA	96
1.4.1 O določni obliki pridevnika	96
1.4.2 O nedoločni obliki pridevnika	97
1.4.3 Ali imajo vsi pridevniki določno in nedoločno obliko?	97
1.5 UTRJEVANJE PRIDEVNIKA V CELOTI	101
2. ŠTEVNIKI	103
2.1 KAJ SO	103
2.2 VRSTE ŠTEVNIKOV	103
2.2.1 Glavni števnik	103
2.2.2 Vrstilni števnik	106
2.2.3 Ločilni števnik	107
2.2.4 Množilni števnik	109
2.2.5 Nedoločni števnik	110
2.3 UTRJEVANJE PRIDEVNIKOV IN ŠTEVNIKOV	111
3. PRIDEVNIŠKI ZAIMKI	113
3.1 KAJ SO	113
3.2 OSEBNI SVOJILNI ZAIMEK	113
3.3 POVRATNI SVOJILNI ZAIMEK	115
3.4 VPRAŠALNI ZAIMKI	117
3.5 OZIRALNI ZAIMEK	118
3.6 KAZALNI ZAIMEK	121
3.7 VES, OBA	126
3.8 UTRJEVANJE PRIDEVNIŠKE IN SAMOSTALNIŠKE BESEDE	130
3.9 PREVERIMO ZNANJE SAMOSTALNIŠKE IN PRIDEVNIŠKE BESEDE	132

GLAGOL	135
1. POMEN GLAGOLA	135
2. OBLIKOVNE LASTNOSTI GLAGOLA	137
3. KAJ GLAGOLU DOLOČAMO	138
3.1 GLAGOLSKA OSEBA	138
3.2 ŠTEVILO	139
3.3 ČAS	142
3.3.1 Vrste časov	142
<i>Sedanjik</i>	142
<i>Preteklik</i>	143
<i>Predpreteklik</i>	143
<i>Prihodnjik</i>	144
3.3.2 Različni pomeni sedanjika, preteklika in prihodnjika	147
3.4 NAKLON	150
3.4.1 Vrste naklonov	150
<i>Povedni naklon</i>	150
<i>Pogojni naklon</i>	151
<i>Veelni naklon</i>	152
<i>Pomeni pogojnika in veelnika</i>	158
3.5 GLAGOLSKI VID	159
3.5.1 Menjava glagolskega vida	160
3.6 NAČIN	165
<i>Tvornik</i>	165
<i>Trpnik</i>	166
<i>Pretvorbe tvornika v trpnik in obratno</i>	166
<i>Za tiste, ki želijo vedeti še več</i>	168
3.7 PREHODNOST GLAGOLA	171
3.8 VAJE ZA UTRJEVANJE OSEBNIH GLAGOLSKIH OBLIK	174
4. NEOSEBNE GLAGOLSKE OBLIKE	177
4.1 NAMENILNIK	177
4.2 NEDOLOČNIK	177
PREIZKUSI SVOJE ZNANJE GLAGOLA	181
4.3 DELEŽNIKI	183
4.3.1 Deležnik na -l	183
4.3.2 Deležnik na -n/-t	185
4.3.3 Deležnik na -č	186

4.3.4	Deležnik na -ši	187
4.3.5	Vaje za deležnlke	187
4.4	DELEŽJA	189
4.4.1	Deležje na -č	189
4.4.2	Deležje na -aje in -e	191
4.4.5	Utrjevanje deležnikov in deležij	192
4.4.3	Deležje na -ši/-vši	192
4.5	GLAGOLNIK	193
5. VAJE ZA UTRJEVANJE GLAGOLA V CELOTI		195
PRISLOV		199
1.	VRSTE PRISLOVOV	200
1.1	Prislovi kraja	200
1.2	Prislovi časa	200
1.3	Prislovi vzroka	201
1.4	Prislovi načina	201
1.5	Prislovi mere	201
1.6	Prislovni izrazi	201
PREDLOG		206
1.	ZNAČILNOSTI PREDLOGA	206
2.	VEZAVA PREDLOGOV	206
VEZNIK		211
1.	ZNAČILNOSTI VEZNIKOV	211
2.	VEZNIŠKE BESEDE IN VEJICE	212
ČLENEK		215
MEDMET		218
PREGLEDNE VAJE		224
VAJA 1	Bled – samostalnik	224
VAJA 2	Voranc Boh - samostalnik	225
VAJA 3	Primorska – samostalnik	226
VAJA 4	Periskop – samostalnik	228
VAJA 5	Atene – samostalnik	230
VAJA 6	Jabolko – samostalnik in pridevnik.....	232
VAJA 7	Herbarij – samostalnik in pridevnik	234
VAJA 8	Pisave – samostalnik in zaimsek	237
VAJA 9	Čebelarstvo društvo – samostalnik in zaimsek	240

VAJA 10	Viki Grošelj – zaimki	243
VAJA 11	Mama – zaimki	245
VAJA 12	Draga babica – zaimki	246
VAJA 13	Primož Roglič – glagol (nakloni)	248
VAJA 14	Korenčkovi – glagol	249
VAJA 15	Kopriva – glagol	251
VAJA 16	Panj – glagol	253
VAJA 17	Janez Hočeva Rifle – glagol	256
VAJA 18	Moto Guzzi – glagol	260
VAJA 19	Soline – glagol	263
VAJA 20	Vaje za celotno oblikoslovje 1	265
VAJA 21	Vaje za celotno oblikoslovje 2	269

REŠITVE VAJ273

LITERATURA320

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica besednih vrst	11
Preglednica lastnih in občnih imen	19
Preglednica: sklanjatveni vzorci	30
Preglednica posebnosti prvih sklanjatev	55
Preglednica samostalniških zaimkov	77
Preglednica pridevnikov	100
Preglednica števnikov	110
Preglednica pridevniških zaimkov	129
Preglednica zaimkov	129
Preglednica oblikovnih lastnosti glagola	137
Preglednica za čas	145
Preglednica: Povezava med časovno obliko glagola in naklonom	153
Preglednica glagolskega načina	169
Preglednica deležnikov	187
Preglednica deležij	192
Preglednica prislovov	202
Preglednica za predlog	208

■ KAJ JE OBLIKOSLOVJE

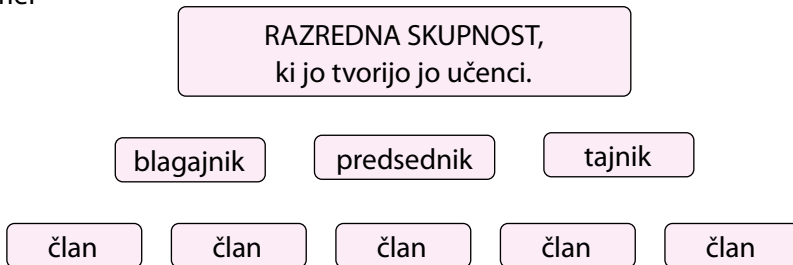
Oblikoslovje je tisti del slovnice, ki obsega nauk o besednih vrstah, njihovih oblikah, naglasih in vlogah v stavku.

V osnovni šoli govorimo o besednih vrstah, a le malokdaj slišimo, kaj besedna vrsta je. V Slovenski slovnici Jožeta Toporišiča lahko preberemo naslednjo razlago:

“Besedne vrste so v tej knjigi obravnavane kot pojmi za množice besed z enakimi skladejskimi vlogami in drugimi lastnostmi. Skladejske in druge lastnosti posamezne besedne vrste morajo biti razločevalne.”
(Toporišič, Slovenska slovnica, 1976)

Poskusimo povedati še drugače

1. primer

Iz slike razberemo, da ima v razredni skupnosti vsak učenec svojo vlogo: eden je predsednik, drugi tajnik, tretji blagajnik, četrty poverjenik za tisk ... preostali so člani razredne skupnosti.

Sledi nadaljnja razlaga:

1. kar je v našem primeru razredna skupnost, je v slovnici poved;
2. kar predstavlja vloga posameznika v razredni skupnosti, je v slovnici stavčni člen (*osebek, povedek ...*);
3. posameznik z imenom in priimkom je v slovnici besedna vrsta.

2. primer

- a) Janez je kupil knjigo. ← To je poved.
- b) Besede iz povedi:
Janez, je kupil, knjigo. ← To so stavčni členi (*osebek, povedek, predmet*).
- c) Janez, knjigo ← besedna vrsta: samostalnika
je kupil ← besedna vrsta: glagol } To sta besedni vrsti.

JANEZ JE KUPIL KNJIGO

Ista besedna vrsta, npr. samostalnik, se lahko pojavi v različnih vlogah (lahko je *osebek* = *Janez*, lahko *predmet* = *knjiga*). Vloga v stavku (npr. *osebek*) pa ostane vedno ista (je vedno *osebek*)!

3. primer

Knjiga je bila kupljena za Janeza.

V tem primeru smo vloge (*os.*, *pred.*, *pov.*) zamenjali z novo vsebino

<i>knjiga</i>	←	je osebek
<i>je bila kupljena</i>	←	je povedek
<i>za Janeza</i>	←	je predmet

Na prvi pogled so sestavine čisto enake kot v 2. primeru. Poglejmo, če ta trditev velja:

samostalnika sta	→	<i>knjiga, Janeza</i>
glagol je	→	<i>je bila kupljena</i>

Tudi v 3. primeru sta bila samostalnika besedi *knjiga* in *Janez*; glagol pa je *kupljena*. Kaj lahko sklepamo? Takoj je jasno, da je samostalnik lahko v različnih vlogah (je lahko *osebek*, *predmet*).

SKLEP

Besedne vrste opravljajo različne vloge v stavku (so stavčni členi).

Poskušaj napraviti podobno shemo sam. Na voljo imaš nekaj enostavnih povedi:

- Luč je odprta. • Tine je kupil luč. • Aleš je z zbranim denarjem vplačal kolo.
- Denar je potreboval za nakup kolesa.

PREGLEDNICA BESEDNIH VRST

V slovenskem knjižnem jeziku je 9 besednih vrst:

I.	SAMOSTALNIŠKA BESEDA	1. samostalniki: <i>knjiga, veselje, Micka ...</i>
		2. samostalniški zaimki: <i>jaz, ga, kdo ...</i>
		3. posamostaljene pridevniške besede: <i>dežurni, modri, pisalni, kateri, marsikateri ...</i>
II.	PRIDEVNIŠKA BESEDA	1. pridevniki: <i>bel-a,-o, vroč-a,-e ...</i>
		2. pridevniški zaimki: <i>naš -a,-e, takšen -a,-o ...</i>
		3. števniki: <i>pet, deseti-a, -o ...</i>
III.	GLAGOL: <i>delam, hoditi, narejen ...</i>	
IV.	PRISLOV: <i>zjutraj, danes, zelo ...</i>	
V..	POVEDKOVNIK: <i>všeč, tiho, dolgočasno ...</i>	
VI.	PREDLOG: <i>na, v, iz ...</i>	
VII.	VEZNIK: <i>in, ampak, če ...</i>	
VIII.	ČLENEK: <i>da, že, le ...</i>	
IX.	MEDMET: <i>ojoj, ha ha, mijav ...</i>	

Oblikoslovne kategorije so podrobneje predstavljene pri vsaki besedni vrsti posebej.

SAMOSTALNIŠKA BESEDA (Substantival)

KAJ POIMENUJE

Samostalniška beseda poimenuje bitja, stvari in pojme.

*Od veselja poje črni ptiček,
čeprav je mračen dom njegov,
glas mu doni čez dol in griček,
če vidi te, se skriva v rov.*

Kdo ali kaj je to? Čriček.

Katere besede poimenujejo bitja? To so: ptiček, mu, te, kdo, čriček.

Poiščimo besede, ki označujejo stvari: dom, glas, dol, griček, rov.

V uganki je uporabljen tudi pojem: veselja.

Samostalniške besede izražajo predmetnost v splošnem pomenu.

Poimenujejo bitja, stvari in pojme.

Okrajšano zapišemo samostalniška beseda takole: **sam. b.**

VAJE

1. V besedilu poišči samostalniške besede in jih izpiši.

Tistega dne je Kovač začel hoditi z Bibijem v parke. Na tablah iz pločevine je pisalo: "Ne hodi po travi, Ne trgaj cvetic, Ne meči smeti, za to so košare za odpadke". Ponekod je bila zraven tudi slika, da ne bi bilo dolgočasno. Tako je pod narisano kravo pisalo: "Tu je trava, ne bodi krava." (Po S. Rozmanu.)

2. Izpiši samostalniške besede: pripiši, ali poimenujejo bitja, stvari ali pojme. Zimzelen si je za trak pripel. • Deklica mu je podarila šopek iz rožmarina. • V Betlehem so prišli trije modri z Vzhoda. • Ali jim zaupaš? • Zelo si me razveselil s svojim obiskom. • Nekdo je pred vrati. • Otroci so se sankali na pobeljenem griču. • Ali uganeš, kaj imam v žepu? • Ta žena se je že rodila kot pevka. • Njena lepota je pritegnila mnoge poglede.
3. Izpiši samostalniške besede in pripiši, kaj poimenujejo.

Mlada žena je prepevala detetu v zibelki uspavanko. Pa prilomasti iz gozda medved. Mlada se ga ustraši. Kosmatinec ji pomoli šapo, v kateri je tičal debel trn. Žena premaga strah in ga reši bolečine. V zahvalo ji mrcina prinese polno zibelko hrušk. (Po Hvaležnem medvedu.)

4. Izpiši samostalniške besede in pripiši, kaj poimenujejo.

Z Janko sva odšli na obisk k teti v Postojno. Veselje je zaigralo v njenih očeh, ko naju je zagledala na vratih. Najprej je povabila k sebi Janko, nato še mene. Postregla naju je s sadnim sokom in slastnim pecivom. Sladkemu se težko odrečem, zato sem urno segala po njem.

Ob odhodu sva obljubili, da se bova še kdaj oglasili pri njej. Povabili sva jo, naj se oglasi pri nas.

VLOGA SAMOSTALNIŠKE BESEDE V STAVKU

Na začetku oblikoslovja smo govorili o razredni skupnosti (kot enostavčni povedi), vlogah v njej (stavčnih členih) in članih (besednih vrstah).

Sedaj si oglejmo, kakšno vlogo (stavčni člen) lahko opravlja samostalniška beseda.

1. primer: Oglejmo si, v katerih vlogah je uporabljena beseda *igralec*.

a) *Igralec igra.*

KDO igra? Sam. b. je v vlogi osebka.

Sam. b. je igralec. Kakšno vlogo opravlja v stavku? Poskusimo se vprašati po njej: Kdo igra?

Odgovor: Igralec. **Ta beseda opravlja v stavku vlogo osebka.**

Poskusimo na podoben način izpeljati še za druge stavčne člene.

b) *Srečala sem igralca.*

KOGA sem srečala?

Sam. b. je v vlogi predmeta.

c) *Popoldan smo preživeli pri igralcu.*

KJE smo preživeli popoldan?

Sam. b. je v vlogi prislovnega določila.

č) *Iztok je igralec.*

KAJ je Iztok?

Sam. b. je v vlogi povedkovnega določila.

d) *Liki igralcev ne tonejo v pozabo.*

KATERI liki?

Sam. b. je v vlogi desnega prilastka.

Na podoben način lahko storimo tudi s posamostaljenim pridevnikom ali samostalniškim zaimkom.

2. primer: Oglejmo si osebni zaimек.

- a) On igra.
KDO igra? – **osebek**
- b) Seznanila sem se z njim.
S KOM sem se seznanila? – **predmet**
- c) Popoldan smo preživeli pri njem.
KJE? – **prislovno določilo kraja**
- č) Liki njih ne tonejo v pozabo.
KATERI liki? – **desni prilastek**
Taka raba je redkejša.

3. primer

Tisti slika.

KDO? – Posamostalnjena pridevniška beseda je v vlogi osebka.

Naš je vedno doma. Kako pa kaj vaš?

Posamostaljen pridevniški zaimек je v vlogi osebka.

Samostalniške besede imajo lahko v stavku vlogo osebka, predmeta, prislovnega določila, povedkovega določila, desnega prilastka.

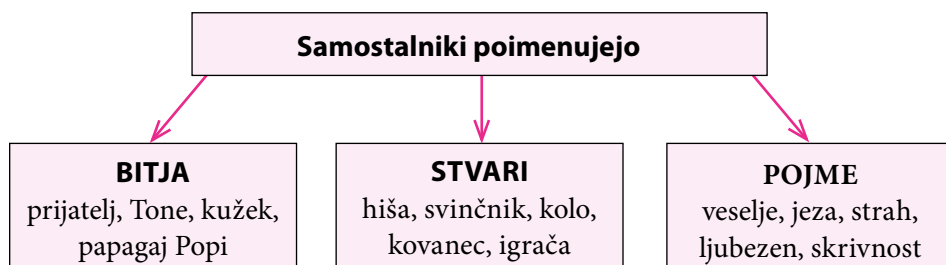
VAJE

1. Napiši, v kateri vlogi je samostalnik *luč*.
Luč je prižgana. • Kdo je kupil luč? • Pri nas iščemo dobre ekonomiste z lučjo pri belem dnevu. • Babica je kupila Janji novo luč.
2. Napiši, v kateri vlogi so krepko tiskane samostalniške besede.
Ali **glavni** že ve za napako? • **Osel** gre enkrat na **led** in nikdar več. • **Modri** pravi: Danes sem pal, jutri bom plesal po **njem**. • Mojčina mama je **šivilja**.
• Kdaj greš v **gledališče**?
3. Sestavi primere, v katerih boš samostalnik *zidar* uporabil v različnih vlogah (kot osebek, predmet ...). Nato določi, v katerih vlogah je beseda uporabljena.
4. Zapiši, katero vlogo opravljajo samostalniške besede.
Kolo stane veliko denarja. • Janez je z zbranim denarjem kupil rdeče kolo. • Kdo mu ga je posodil? • Aleksander je odličen govornik. • Ali bi ji posodil računalnik?
5. Za vsako samostalniško besedo zapiši njeno vlogo v stavku.
Trije razbojniki so se odpravili iskat zaklad. Prvi je našel prazno blagajno pri stoletni smreki. Drugega je vzela noč. Tretji je postal bogataš.

6. Zapiši vlogo samostalniške besede v stavku.

Pevci amaterji so nastopili na tekmovanju. Za petje jim je komisija prisodila 17 točk. V njihovih očeh se je zrcalilo veselje. Zasedli so 5. mesto.

1. SAMOSTALNIK (Substantiv)

1.1 GLEDE NA VSEBINO POIMENOVANEGA

Samostalniki se delijo na **lastna** in **občna imena**.

1.1.1 LASTNA IMENA

- osebna:** sem spadajo imena, priimki, vzdevki.
Primeri: *Tone, Micika, Jošt ...; Tepežnik, Mozetič, Vidmar ...; Miki, Silni ...; Piki, Koko, Lajka, Tacek ...;*
- zemljepisna:** imena naselbin (krajev, mest ...), voda (rek, jezer, morij ...), gora, pogorij, planetov, ozvezdij ...
Primeri: *Gorica, Ljubljana, Celje ...; Soča, Jadran, Atlantik ...; Triglav, Alpe, Krim ...; Zemlja, Orion, Pluton ...;*
- stvarna:** imena revij, podjetij, tovarn, zavodov, organizacij, naslovi knjig, filmov prirediteljev ...
Primeri: *Antena, Mladina ...; Fructal, Meblo, Aero ...; Osnovna šola Miren, Okrajno sodišče Ljubljana ...; Olimpijski komite Slovenije, Akademski pevski zbor Tone Tomšič ...; Pestrna, To so gadi, Nasvidenje v naslednji vojni ...*

Pazljivo še enkrat preglejmo gornjo razdelitev in primere.

Kaj je značilno za vsa lastna imena?

V pomoč sta vprašanji:

- s katero začetnico pišemo lastna imena?
- koliko je, npr. *Micik Mozetič, Bohinjskih jezer, Triglavov, Mladin?*

3. SAMOSTALNIŠKI ZAIMKI

(Substantivni pronomen)

Samostalniški zaimki so besede, ki jih rabimo, kadar nočemo ali ne moremo ponavljati istega samostalnika.

Primer:

Tonček je obiskal Metko in **Metki** podaril šopek vrtnic.

Ali res tako govorimo? Pravijo, da smo ljudje leni, ko govorimo. To pomeni, da želimo s čim manj besedami povedati kar največ. Oglejmo si, kako bi gornjo poved povedali krajše.

Tonček je obiskal **Metko** in **ji** podaril šopek vrtnic.

Ali se je pomen kaj spremenil?

Ni se, le povedano je krajše, bolj zgoščeno. Zaimek **ji** nadomešča samostalnik (Metka). **Ker zaimek nadomešča samostalnik, mu pravimo samostalniški zaimek.**

Kaj samostalniškemu zaimku določimo

1. Spol

Ali **jo** poznaš? • Poglej **ga**. • **Nekaj** ima za bregom.

Katerega spola je zaimek **jo**? Ženskega spola (tista **jo**).

Kaj pa **ga**? Moškega spola (tisti **ga**). Zaimek **nekaj** je srednjega spola.

Samostalniški zaimki so moškega, ženskega in srednjega spola.

2. Število

Osební in posamostaljeni pridevniški zaimki poznajo vsa tri števila. Drugi zaimki poznajo le eno število, večinoma ednino.

1. primer: zaimek loči ednino, dvojino in množino.

Vsaj **meni** boš verjel. • Kdaj **naju** boš obiskal? • Še za **nas** kupi sladoled.

2. primer: zaimek je samo v ednini.

Koga ste klicali? • **Nečesa** sem se domislila.

3. Sklon

Zaimke lahko sklanjamo.

Mene ne boš imel za norca. Samo **meni** posodiš knjigo?
Koga ali česa? Rodilnik. Komu ali čemu? Dajalnik.

Z **menoj** pojde tudi Tina.

S kom ali čim? Orodnik.

4. Osebo

Loči jo le osebni zaimek.

Pridem **ti** odpret vrata. Povabimo **jih** na zabavo. Prosim, svetuj **mi**.
ogovorjeni = 2. oseba neudeleženelec = 3. os. govoreči = 1. oseba

Pobljže si oglejmo vrste samostalniških zaimkov.

3.1 OSEBNI ZAIMKI

Osebni zaimki poimenujejo

- a) **govorečega**, to je 1. oseba: *jaz, mi midva*;
- b) **ogovorjenega**, to je 2. oseba: *ti, vi, vidva*;
- c) **neudeleženca pogovora**, to je 3. osebo: *on, oni, onadva*;
z osebnim zaimkom posredno poimenujemo tudi to, kar ni človeško:
Mara je kupila knjigo. Z veseljem jo bo prebrala.

Osebni zaimek pozna tri oblike:

- ▶ **naglasno**: *mêne, njêga, têbe ...*
- ▶ **naslonsko**: *me, ga, te ...*
- ▶ **navezno**: *záme, zánj, záte ...*

Oglejmo si, kaj je pri vsaki obliki pomembnega.

NAGLASNA OBLIKA OSEBNEGA ZAIMKA

Že na začetku smo rekli, da se samostalniški zaimki sklanjajo.

Osebni zaimki se sklanjajo takole:

	Im.	Rod.	Daj.	Tož.	Mest.	Or.
1. os.	jaz	mêne	mêni	mêne	(o) mêni	(z) menój/máno
	mídva	náju	náma	náju	(o) náju	(z) náma
	mí	nàs	nàm	nàs	(o) nàs	(z) námi
2. os.	tí	têbe	têbi	têbe	(o) têbi	(s) tebój/tábo
	vídva	váju	váma	váju	(o) váju	(z) váma
	ví	vàs	vàm	vàs	(o) vàs	(z) vámi
3. os.	on	njêga	njêmu	njêga	(o) njêmu	(z) njím
	onadva	njíju	njíma	njíju	(o) njíju	(z) njíma
	oni	njih	njim	njih	(o) njih	(z) njími

Besedice *pri, na, z/s* so napisane v oklepajih. To pa zato, ker so le predlogi, ne zaimki!

Zaimek za 3. osebo loči spol v vseh oblikah.

Ženski spol:

- a) ednina: *ona njé njéj/nji njó njéj/nji njó;*
 b) množina: razlika je le v im., in sicer *one*;
 c) dvojina: sprememba je le v im., in sicer *onídve/onédve*; za 1. os. je oblika *médve*, za 2. os. pa *védve*.

Srednji spol je enak moškemu, le v im. in tož. ednine je *ôno*; za množino je oblika *ôna*, v dvojini pa je enaka ženski (*ônidve/onédve*).

Kako si bomo zapomnil, da gre za naglasno obliko? Že ime samo po sebi pove, da gre za naglas, torej je **zaimek naglašen**.

Naglasna oblika zaimka ima vedno naglas: *mêne, njêga ...*

NASLONSKA OBLIKA ZAIMKA

Ta oblika je krajša in v vsakdanjem govoru pogosteje rabljena. Poznajo jo zaimki v rod., daj. in tož. vseh števil. Oglejmo si spodnjo preglednico:

OSEBA	ŠTEVILO	IM.	ROD.	DAJ.	TOŽ.
1. oseba	Ed.	jaz	me	mi	me
	Dv.	mídva	naju	nama	naju
	Mn.	me/mi	nas	nam	nas
2. oseba	Ed.	ti	te	ti	te
	Dv.	vídva	vaju	vama	vaju
	Mn.	ve/vi	vas	vam	vas
3. oseba	Ed.	ôn	ga	mu	ga
		ôna	je	ji	jo
		ôno	ga	mu	ga
	Dv.	ônadva	ju/jih	jima	ju/jih
		ônidve			
	Mn.	ôni	jih	jim	jih
		ône			
		ôna			

NAVEZNA OBLIKA ZAIMKA

Pojavlja se v zvezi z enozložnimi predlogi, ki se vežejo s tožilnikom. Nekaj primerov: *záme, záte, vánj, zánje*.

Iz česa so sestavljene te oblike?

1. primer

za + te = zate

predlog + naslonska oblika = navezna oblika

2. primer

pred + nj = predenj (nastalo iz pred njega)

predlog + del naglasne oblike zaimka = navezna oblika

3. primer

za + njo = zanjo

predlog + naglasna oblika zaimka = navezna oblika

Pri navezni obliki se spomnimo, da se besede navezujejo ena na drugo. Na navezavo nas napelje že samo poimenovanje – navezna.

RABA NAGLASNE, NAVEZNE IN NASLONSKE OBLIKE OSEBNEGA ZAIMKA

1. primer

Mama je klicala Tončka domov. Čez kako uro se je fant le priklatil. Mama **mu** je očitala, da **ga** je klicala že pred kako uro. Fant je začudeno vprašal: “**Mene** si klicala?” Mama: “Prav **tebe**.”

2. primer

“Počakam **te** pri izhodu,” je zavpila Maja prijateljici.

Tokrat je uporabljena naslonska oblika. Ali je Maja posebej poudarila, da čaka prijateljico? Ni. Le povedala je, kaj bo storila.

Naslonsko obliko zaimka uporabimo v vsakdanjem govoru; takrat nikogar ne izpostavimo, ampak ga samo omenimo.

3. primer

Njo sem poklical, ne tebe.

Poklical sem *jo*.

V čem je razlika med prvo in drugo povedjo?

V prvi povedi poudarimo, koga kličemo; v drugi povedi pa osebo le omenimo.

Naglasno obliko rabimo takrat, ko hočemo kaj poudariti. Običajno uporabljamo naslonsko obliko.

VAJE

1. Namesto ponavljajočega se samostalnika uporabi osebni zaimек.

- 1.1 Gospodar Tone je imel psa čuvaja. Psa je imel zelo rad, saj je psa vzel s seboj tudi v gostilno. Vedno je psu kupil kost. Pasja mrcina je kost najprej oohala, nato pa je kost pohrustala.
- 1.2 Izpod kamna je prepodil martinčka. Hitro steče za martinčkom. Martinček se je zvijal in branil, a zaman, jež je martinčka že pohrustal.
- 1.3 Jeseni si jež izkoplje globoko jamo. V to jamo si nanosi listja. Listje nabere na bodice. Če se na bodice nabode še kaka hruška, je ježu tudi prav. Ob prvem mrazu leže v svojo posteljo. Najbrž je ježu kar prijetno v tej topli postelji. (Po F. Erjavcu.)

2. Osebni zaimек v oklepaju postavi v ustrezni sklon.

- 2.1 Poslušaj (ona), ne (on)! • Zaposlil bo (ti, jaz) in (on). • To sem povedala samo (vi). • Gledala sem (on), ne (ona). • Skrbi me za (vi) in (mi). • Saj ne grajam ne (vidva) ne (vi). Pokličí (jaz), ko bo zvonil telefon. • (Midva) so povabili na zabavo. Sporoči (jaz) svojo telefonsko številko. • Ali je Anka pri (vidva)?
- 2.2 Tudi (on) bi morali kaznovati, ne samo (jaz). Če bi šel z (oni), pa (vi) spet ne bi bilo prav. Metka in Mojca sta se grdo obnašali, pa (onidve) ni nihče kregal. Vodja je videl samo (midva); seveda, saj je hodil kar naprej za (midva).

3. Povedi dopolni z ustreznim sklonom zaimka *on*.

_____ in njegovih staršev ni bilo na sestanek. • Nisem se _____ bal. • Razložil sem _____, a še vedno ni razumel. • Pokličí _____ k telefonu. • Nepričakovano sem stopila pred _____. • Pošljite _____ domov, prosim.

4. Osebni zaimек postavi v zahtevani sklon.

Po kaj sta (2. os. dv.) prišla? • Fantje, lahko grem z (2. os. mn.)? • Ne vem, nihče (1. os. mn.) ni povedal, kaj se dogaja. • Zakaj (1. os. ed.) niste povabili s seboj, marsikaj bi (2. os. mn.) povedal, ker te kraje poznam.

5. Izpiši vse osebne zaimke.

- 5.1 Rudi je bil zbit od dela, pa še krivica mu je razklala srce. Najraje bi stopil k njemu in ga treščil v morje. Toda okrutnežu je le zakričal: "Vi lažete. Plačajte mi za delo!" Gospod je že hotel oditi, ko pristopi k njemu pomorščak, rekoč: "Jaz sem priča, da je on delal," Gospodič se je boječe zazrl vanj in fantu izplačal dolg. (Po T. Seliškarju.)
- 5.2 Srečal je Nadjo in se ji prešerno nasmehnil. • Najprej njega poglej, potem pa se meni pritoži. • Spoznali so jo za krivo, zato so ji sledili. • Posvetilo se

ji je, kako se mu mora približati. • Ali so vam že pripeljali premog? • Želim vama mnogo veselih dni. • Povabila sem jih na izlet. • S tabo se človek lepo pogovori.

6. Iz 5. naloge izpiši: **a)** naslonske, **b)** naglasne in **c)** navezne oblike zaimka.

7. Naglasne oblike zaimkov zamenjaj z naveznimi.

Zgled: *Skoraj sem pozabila **na tebe**.* → *Skoraj sem pozabila **nate**.*

Šla je mimo mene, a ni pogledala v mene. • Egon je že pozabil na njo. • Katjuša z zaupanjem gleda v njega. • Omara mu je bila v napoto, zato je zadel ob njo. • To darilo je za tebe. • Teta je prišla do mosta, toda čez njega si ni upala sama. • Avto je pridrvel po cesti in mačka je padla pod njega.

8. Namesto naglasnih oblik zaimka uporabi naslonske. Spremeniti je treba tudi besedni red.

Zgled: ***Njemu** ni bilo težko delati.* → ***Ni mu** bilo težko delati.*

Nje ni težko spoznati. • Tebe pa letos še nisem videla. • Njega občudujem. • Ko sem spoznal njo, sem začutil, kaj je ljubezen. • Ne sprašuj vedno mene! • Ali bi njej zapel popevko? • Njima pa res ne moreš zaupati. • Tudi njim sem sporočil veselo novico. • Njiju od nekod poznam. • Tebi lahko zaupam vsako skrivnost. • Njega se spomnim iz osnovne šole.

9. Besedilo prepisci brez odvečnih zaimkov.

Strah me je bilo, zato sem jaz stekla k Anki. Neki deček naju je hotel stepsti. Medve sva se branili, zato je on kmalu zbežal. Anka se je vrnila na dvorišče, jaz pa sem stekla domov. Doma sem jaz pripovedovala, kaj vse se mi je meni zgodilo.

10. Vstavi *preden* ali *predenj*. Razmisli, kaj besedi pomenita.

_____ se je zdanilo, je že petelin zapel. • Stopila je _____ in zapela pesmico o pomladi. • _____ začneš z delom, si naredi načrt. • Razmisli, _____ odgovoriš. • Vstopil je v hišo in vrgel verigo _____. • Jakob se je bal stopiti _____. • Poklič me, _____ prideš na obisk. • _____ skočiš v reko, preveri, kolikšna je globina vode. • Stopili so _____ in ga prosili kruha. • Še _____ je sonce vstalo, so planinci krenili proti Triglavu.

3.2 POVRATNI OSEBNI ZAIMEK

Med osebne zaimke sodi tudi povratni osebni zaimek. Je neke vrste posebnost, saj nima imenovalniške oblike in pozna le ednino.

Oblike povratno svojilnega zaimka:

I	R	D	T	M	O
/	sebe	sebi	sebe	sebi	seboj/sabo

Naslonske oblike so: *se, si, se.*

Navezne oblike: – *se/sé;* primeri: *zase, za sé, podse.*

RABA POVRATNEGA OSEBNEGA ZAIMKA

1. primer:

Andraž **si** je kupil knjigo.

Na katero besedo se nanaša zaimek **si**?

Na besedo **Andraž**, ki je osebek stavka; beseda **si** je predmet.

Namesto zaimka bi lahko uporabili samostalnik ali osebni zaimek:

Andraž je Andražu kupil knjigo. → Andraž si je kupil knjigo.

Da gre za isto osebo, mora biti iz danih primerov povsem jasno.

2. primer

Pa še pri **sebi** poglej.

V tem primeru je osebek *ti* izražen s povedkom. Povratni osebni zaimek pa je v vlogi prislovnega določila.

Velja si dobro zapomniti naslednji ugotovitvi:

- povratni osebni zaimek se nanaša na osebek istega stavka;**
- ta zaimek rabimo takrat, kadar sta osebek in predmet (ali prislovno določilo) ista oseba ali stvar.**

VAJE

1. Dopolni s povratnim osebnim zaimkom.

- 1.1 So ljudje, ki so le _____ najbližji. • Nikoli ni zadovoljen sam s _____ . • Kmet nikoli ne pozabi, da dela najprej za _____. • Premagati samega _____ je najtežje. • Kdor _____ ne zna biti dober prijatelj, tudi drugim ne more postati. • Bolečine ni zaupal drugim, ampak jo je nosil s _____.

2. ŠTEVNIKI (Numerale)

2.1 KAJ SO

Otroci so se dogovorili, da bo *prvi*, ki bo izštet, lovil. Metka je začela: “An ban *pet* podgan; *štiri* miši, v uh me piši, vija vaja ven.” Izštevanka je določila, da mora loviti Andrej. Njegov bratec Igor ga je od daleč dražil: “Če me ujameš, ti plačam *dvojni* sladoled.” Andrej se je trudil, a ujeti ni mogel nikogar. Potem je začel razmišljati: “Na razpolago imam *dvoje*: lahko jih prelisicim ali pa brezglavo letam za njimi.”

Kaj nam povedo besede, ki so poševno tiskane?

Ene povedo zaporedje (*prvi*), druge označujejo število (*pet*, *štiri*), tretje izražajo pomnožitev nečesa (*dvojen*), četrte različne vrste predmetov (*dvoje*). **Besede, ki vse to poimenujejo, so števniki.**

Kaj števniku določimo?

a) **Spol**

Števniki loči oblike za vse tri spole:

prvi (dan), *prva* (ura), *prvo* (polletje); *Dve* muhi sta sedli na cvet. •
Kepica sladoleda stane *dvajset* tolarjev.

b) **Sklon**

Števniki se sklanjajo: prvega, prvemu, pri prvem.

Ali vaša okna nimajo *dvojnih* stekel? • Popravili so mi *dvoje* ključe.

c) **Nekateri števniki poznajo tri števila:**

prva beseda, *prvi* besedi, *prve* besede

Alja je *prve* korake naredila pri babici.

2.2 VRSTE ŠTEVNIKOV

2.2.1 **Glavni števniki** (glav. štev.)

Primer

Že *15* minut je Vasja opazoval *tri* mlade muce, ki so se igrale na dvorišču: *dve* sta se skrivali, *ena* pa ju je iskala.

Po označenih števnikih se vprašam *koliko*.

Glavni števniki povedo število enot česa.

Zapisovanje glavnih števnikov

Števnike zapisujemo:

I. **s števki**: 3, 17, 105, 2457 ...

II. **z besedo**: tri, sedemnajst, sto pet, dva tisoč stiriseto sedemindvajset ...

a) **Glavne števnike od 1 do 99 pišemo skupaj**: pet, enajst, sedemintrideset, šestinsedemdeset, devetindevetdeset ...

Pri izgovarjanju števnikov smo pogosto malomarni. To pomeni, da moramo biti vsaj pri zapisovanju natančni.

Poglejmo, iz česa je zložen števnik petinsedemdeset:
pet + in + sedem + deset.

b) **Stotice pišemo skupaj**: petsto, dvesto, devetsto ... Med stoticami in števnik od 1 – 99 je presledek: dvesto pet, petsto petnajst ...

c) **Tisočice, milijone, milijarde ... pišemo narazen**: dva milijona, tri tisoč, šestintrideset milijard ...

V zvezi z glavnim števnikom lahko naletimo še na eno težavo; kako z besedami izpisati:

101 ♣ _____

ali

202 ♥ _____

Gornji zvezi zapišemo takole: sto ena deteljica in dvesto dve srci. Na kaj moramo paziti?

Števnik zapišemo po pravilih (ki smo jih spoznali zgoraj); **samostalnik**, na katerega se števnik nanaša, **mora biti v tistem številu, kot ga zahtevajo enice števnik**. V prvem primeru je to ena, torej mora biti samostalnik v ednini. V drugem primeru je to dve, torej mora biti samostalnik v dvojini. Kar je od 3 dalje, zahteva samostalnik v množini.

Raba *en – eden*

Preberimo zapis: 1 deček.

Kako si prebral? → **En** deček, tako je prav.

Kdaj pa bi uporabili besedo eden?

Poglejmo si primer: **En** učenec je zbolel, **eden** pa je v knjižnici.

Obliko en rabimo, kadar sledi še samostalnik, na katerega se števnik nanaša: en učenec. V ostalih primerih je uporabljen eden.

VAJE

1. Izpiši glavne števnik.

“Dam ti deset tolarjev; a če to ni dovolj, ti jih dam še največ pet in tri,” je dejal Butalec. En But bi še razumel, za kaj gre. Toda v skupini je bilo najmanj dvaindvajset ljudi! Začeli so si dokazovati, da je pet in tri osem; druga skupina je trdila, da je to triinpetdeset, tretji so vpili, da je to petintrideset. Kdo bi le bil razsodnik v tej zmešnjavi?!

2. Števniki v oklepaju zapiši z besedo.

- 2.1 V zadnjih (50) letih se je pri nas marsikaj spremenilo. • Med (100) kandidati je bil izbran le (1). • Vseh (12) sodelavcev je bilo pri meni. • Nabrali smo (16) kg malin. • Moj oče ima (65) let, rodil se je namreč leta (1926).
- 2.2 Tonček je bahav fant. To sicer ni odlika, toda človek se ob njem zabava. Zadnjič je pripovedoval, kako je posedel (568) slonov v cirkusu. Takole je bilo: cirkuški prostor ima (15) vrst. Spredaj jih je sedlo (116), v drugi vrsti (97); posedenih je bilo (213) živali. V tretjo vrsto je sedlo (76) živali, v četrto (62), preostalih (217) je enakomerno razporedil po ostalih vrstah. Z njim je ostal le (1). To je bil kralj, ki se je naprej priklonil njemu, nato še zvedavemu občinstvu.

3. Števniki v oklepaju postavi v pravi sklon:

Z (osemnajst) leti dobiš volilno pravico. • Nihče ne pogreša (tri) svinčnikov. • Pri (devetinosemdeset) letih je malokdo tako čvrst kot naša stara mama. • V razredu manjkajo (štiri) učenci. • V trgovini niso imeli niti (dva) enakih plaščev. • Ali ni hudo, da ostaneš pri (pet) otrocih nazadnje sam? • Rodila se je pred (dvanajst) leti. • S številko (sto dvainštirideset) sta označeni (dva) poslopji. • Moštvo Olimpije je premagalo Inter z (dva) goloma razlike. • (Šestnajst) bomo podelili denarne nagrade, (triintrideset) pa praktične nagrade. • Nihče ne more sedeti na (dva) stolih hkrati. • Ali naj (sto) hkrati odgovorjam? • Ansambel The Beatles je bil popularen v (šestdeset) in (sedemdeset) letih. • Jezik se v (dvajset) letih malo spremeni.

4. Popravi napačno zapisane števnik:

dve sto petintrideset, entisoč, tristo petinsdeset, šesto dva, sedem sto štirest, pet taužent tristo, sto osnajst, štiristo petndvajst, sedmindvejest tisoč onsto, osninšdeset.

5. Uporabi *en* ali *eden*:

V trgovini je strankam stregel _____ sam prodajalec. • Pustni šemi so dali _____ bankovec. _____ ni nobeden. • _____ kovač konja kuje. • Ali veš, koliko je _____ čevalj in _____ čevalj? To sta dva, če kaj velja. Napak! To je _____ par.

2.2.2 Vrstilni števniki (vrstil. šte.)

Na športnem dnevu smo učenci tekmovali v teku v vrečah. Navijali smo na ves glas. *Prvi* je priskakal na cilj Matej iz 6. b, *drugi* je bil Simon iz 5. a, *tretji* pa Andrej iz 7. c. V cilj sta nato istočasno prispela Peter in Miha. Bila sta *četrta*.

Ležeče tiskane besede so vrstilni števniki.

Kako se vprašaš po njih? → **Kateri -a -o.**

Kaj nam vrstilni števniki povejo? → **Vrstni red, mesto v vrsti.**

Vrstilni števniki označuje zaporedni vrstni red stvari/oseb; sledi pa samostalnik v ednini.

Zapisovanje vrstilnih števnikov

- a) **Z besedo:** vrstilne števnike pišemo vedno skupaj: *petnajsti, stoprvi dvestopeti, dvatisočpetinštirideseti ...*
- b) **S števkami in piko:** *15., 101., 205., 2045.* Tako pišemo, kadar gre za večje vrednosti.

Tudi pri vrstilnih števnikih je treba biti pozoren na število samostalnika.

Primer: *101. tekač.*

Beri: *stoprvi tekač*; vrstilni števniki *prvi* zahteva samostalnik v ednini. V katerem številu mora biti samostalnik, če ima zraven števniki 202.? Kaj pa če je to števniki 555.?

Ob vrstilnem števniku je samostalnik vedno v ednini.

VAJE

1. Napiši z besedami:
3. konferenca, 2. semester, 15. rojstni dan, 1985. leta, 32. pohod prijateljstva, 1. april, 8. marec, 87. vrsta, 1. okence.
2. Napiši s števkami (ciframi):
petindvajseta vrsta, šesti sedež, sedmo šolsko leto, šestnajsto stoletje, četrti zvezek, enajsta pripomba, devetindvajseti ačih, sedemnajsta ura, petinštirideseta minuta, osemnajsta skupina.
3. Vrstilni števniki v oklepaju postavi v pravi sklon in ga zapiši z besedo.
Anja sedi v (3.) klopi pri oknu. • Janko je na cilj prispel (36.). • (1.) slovenska knjiga je bila natisnjena (1550.) leta. • (1976.) leto si je zapomnila, ker se je v naših krajih tresla zemlja. • Tekoč je na (86.) kilometru prehitel svojega

GLAGOL (glag.)

(Verbum)

1. POMEN GLAGOLA

1. primer

Odslonil sem desko, *otipal* pehar, *zgrabil* pest hrušk in jih *stlačil* v žep. (Po I. Cankarju.)

Kaj nam povedo poševno tiskane besede? Povedo **dejanje**, ki ga je nekdo storil.

2. primer

Vrata v shrambo *so bila odprta*. V njej *so* v kotu *visele* klobase.

Razmislimo o glagolih:
poševno tiskane besede, **glagoli**, izražajo **stanje**.

3. primer

Hruška *se je sušila*.

V tem primeru **glagol** izraža **potek**.

Glagoli so besede, ki izražajo dejanje, stanje, potek.

Resnici na ljubo – glagoli povedo še marsikaj, toda za osnovno znanje bo gornji povzetek kar pravšnji. Za tiste, ki bi radi poznali opredelitev glagola v celoti, naj jo navedem:

»Glagoli so besede, ki izražajo dejanje, stanje, dogajanje, obstajanje, zaznavanje, spreminjanje in odnos do vsega tega.«

Tako piše J. Toporišič v *Slovenski slovnici*.

VAJE

1. Povej, kaj spodaj navedene osebe delajo:
gozdar, zdravnik, šivilja, vzgojiteljica, šofer, gradbeni inženir, sodnik, mehanik, avtoprevoznik, prešivalka, filmski igralec, kozmetičarka, lekarnar.
2. Samostalnikom dodaj glagole, ki označujejo njihove glasove, šume ali ropote.
Zgled: potok → *žubori*
žaga, kladivo, puška, ogenj, kozarci, vrata, listje, zvon, morje, vlak, avto, ptič, otrok.

3. Glagole izpiši.

- 3.1 Les je proizvod narave kot volna ali usnje. V stanovanje vnaša domačnost, zato ga ljudje vgrajujejo v svoje domove. Če opremljamo na novo, se moramo omejiti le na eno ali dve vrsti lesa, ki sta si po značaju podobni. Razne vrste lesa imajo različne značaje in so različnih naravnih barv. (Po knjigi *Uredimo si stanovanje.*)
- 3.2 Grki so verjeli, da so Delfi središče sveta. Legenda pripoveduje, da je bog Zevs z zunanjih koncev sveta spustil dva orla; tam, kjer sta se srečala, nad Delfi, so postavili kamen Omfalos kot oznako tega mesta. (Po knjigi *Razkrita preteklost.*)
- 3.3 Tudi Ana bi rada imela dežnik, s katerim bi plavala po nebu. Kako lepo bi bilo opazovati drobne pike, ki se premikajo po travi in med visokimi hišami. Spomnila se je, kako jo je babica venomer opozarjala: "Ne sanjaj z odprtimi očmi, sicer se ti bo še hudo godilo." Za hip se je stresla, pogledala okoli sebe in se odločila: "Risala bom letalske posnetke."

4. Označi samo pomožne glagole.

- 4.1 Evropsko živalstvo je v primerjavi z živalstvom na drugih celinah osiromašeno. Nekaj je k temu prispeval človek s svojim obnašanjem; levji delež tiči v podnebnih spremembah, saj je bila v zadnjih milijon letih vsaj štirikrat prekrita z ledeno ploščo. (Po knjigi *Veliki atlas živali.*)
- 4.2 V nedeljo bo pri nas sejem, ker bomo praznovali občinski praznik. Le koga ne bi bilo tam, kjer je veselo! Do letos nisem vedela, da je v naši vasi toliko glasbeno nadarjenih; vsi bodo nastopali na prireditvi, ki se bo odvijala v dvorani kulturnega doma.
- 4.3 Brata sta se zgodaj zjutraj odpravila v mesto. Če bi bila vedela, da bodo trgovine še zaprte, bi kasneje vstala. Pa saj nista bila edina! Na sejmskem prostoru so se pojavili že prvi prodajalci iz oddaljenih vasi.

5. Namesto glagola *biti* poišči pomensko polnejšega.

- 5.1 V peči je ogenj. • Na vrtu so vrtnice in nageljni. • Pod hotelom je morje. • Za goro je reka. • Pred hišo so otroci. • Na sredi vasi je lipa. • Na travniku so krave. • Na polju je žito.
- 5.2 Na steni je umetniška slika. • Na glavnem trgu je spomenik. • Mama je v kuhinji. • Moj pes Aro je na dvorišču. • V krošnji je slavec. • Tudi v Savinji so ribe. • Krojač je v delavnici. • Mačka je na drevesu.

6. Glagolom poišči nasprotni pomen.

ljubiti (nekoga), graditi (hišo), začeti (s pisanjem), smejati se (zaradi ocene), delati, pristati (z letalom), molčati, sedeti, rasti (roža), pospraviti (stanovanje), plesti (pulover), spomniti se, prislužiti (denar).

7. Namesto dveh besed uporabi eno samo.

Zgled: jesti večerjo → *večerjati*

Tako še: delati veselje, povedati odgovor, postaviti vprašanje, povedati ugovor, delati zid, dati izjavo, delati nadlego, delati reze, dati dovoljenje.

2. OBLIKOVNE LASTNOSTI GLAGOLA

Kakor samostalnik je tudi glagol zgrajen iz različnih sestavnih delov. Oglejmo si jih pri glagolu *popisovati*.

- Nosilec predmetnega pomena je koren** (podstava): *pis-*.
- Glagolska pripona:** *-ova-*; glagolske pripone so različne, na primer *-ni-* (*pogrezniti*), *-a-* (*pogrezati*), *-ø-* (*tresti*) ... Nahajajo se **za korenem glagola**. O glagolski priponi bo več povedanega pri glagolskem vidu.
- Glagolska predpona:** že izraz predpona pove, da **se ta del nahaja pred korenem**; v našem primeru je to *po-*. Predpon je veliko: *pri-*, *so-*, *nad-*, *za-* ... Tudi o teh bo povedano več pri glagolskem vidu.
- Končnica je tisti del glagola, ki pove osebo, število:** *napišem*, *gledava*, *greš*.
- Obrazila** oblik so: *-ti* (*delati*), *-i* (*pečti*), *-oč* (*pišoč*) ...; **dodajamo jih kar korenu** (*pasti*) ali pa **za glagolsko pripono** (*zapeljevati*).

PREGLEDNICA

Glagol	Predpona	Koren	Pripona	Obrazilo	Končnica
narisati	na-	ris-	-a-	-ti	/
popletem	po-	plet-	-e-	/	-m

VAJE

- Imenuj korene glagolov (*Naj te ne motijo predpone*):
slikaš, spat, počti, gledava, pišem, poskakujem, preplaviti, prepovemo, zapoje.
- Imenuj končnice glagolov:
zavriskaj, pišeš, hodimo, pripiši, nesite, pojdiva, preberita, smeješ, pijem.
- Imenuj glagolske predpone:
zapoj, preberimo, zapelešimo, ponosite, združiti, prenesel, izvlekel, prepoznal, pripravila.

4. Imenuj glagolske pripone:

pričakovati, čepeti, prepeljevati, hoditi, zapisovati, poknjžiti, sestiti, dvigniti, plačati.

3. KAJ GLAGOLU DOLOČAMO

Glagolski obliki sta dveh vrst:

- a) **Osebna glagolska oblika** je tista oblika glagolov, ki ji lahko določimo osebo. Primeri: *hodiva, se smeje, jej ...*
 - b) **Neosebni glagolski obliki** pa osebe ne moremo določiti: *veseliti se, pisal, pogledat, pohvaljen ...*
- Kadar glagol analiziramo, tedaj mu določimo: **osebo, število, čas, naklon, vid, način in prehodnost.**

Zapomnimo si, da besedica *ne* ni del glagola; *je* **nikalnica**.

3.1 GLAGOLSKA OSEBA

Glagolske osebe so tri.

- a) **1. oseba** (1. os.) označuje **govorečega**: *hodim, sem, pojemo, sediva.*
- b) **2. oseba** (2. os.) označuje **ogovorjenega**: *hodiš, si, pojete, sediva.*
- c) **3. oseba** (3. os.) označuje **neudeleženca pogovora**: *hodi, je, pojejo, sedita, ali da se kaj sploh dogaja: sneži.*

Za osnovno znanje to povsem zadošča. Za tiste, ki bi radi znali kaj več, pa le nekaj besed.

- ▶ 1. os. rabimo namesto druge, vendar je taka raba stilno obarvana: *Kaj bom papcal?* v pomenu *Kaj boš danes jedel* (v pogovoru z malčkom); *Kako smo se danes lepo oblekli!* v pomenu *Lepo si oblečen.*
- ▶ 2. os. se pogosto rabi namesto tretje: *Kakor si boš postal, tako boš ležal* v pomenu *Kakor se človek potrudi zase, tako se mu godi.*
- ▶ 3. os. se rabi namesto druge pri onikaju: *Bodo jedli sedaj ali kasneje* v pomenu *Boste jedli sedaj.* Zlasti malčki radi uporabijo 3. os. namesto 1. os.: *Janja je pridna punčka* v pomenu *Jaz sem pridna punčka.*

VAJE

1. Ločeno izpiši glagole, ki so v 1., 2. in 3. osebi.

Krojaček Suri se je jezil: “Nikoli ne izgubim igle, le kam je ta potepinka ušla. Moja dobra igla, brez tebe ne morem hitro šivati. Prosim te, vrni se, saj

bova še naprej dobra prijateljja.” Šivanki je dobro delo, da jo imenuje “dobra igla”, zato je pohitela h krojačku in ga zbodla. “Samo, da si se vrnila; le kod si hodila tako dolgo, ti potepinka ti,” je momljal vase Suri. Možiček je iskal še škarje in meter. Ko so se vsi pojavili na mizi, je prepevaje zašil imenitno obleko za gospoda župana. (Po *Večernih pravljicah*.)

2. Glagolom pripiši glagolsko osebo:

sem, pijeta, smeje se, sediva, korakajo, kričiš, pohajkuje, sanjava, pomislijo, stopi, je, prepovem, pojdemo, jem, naučita, bodo, sva, zmedete.

3. Glagolom določi glagolsko osebo; bodi pozoren na pomožne glagole:

je prihlačal, sta popila, bo poklical, bom spekla, so zaklicali, bodo kupili, sem povedala, si zadel, bova govorila, sta zaključila, boš lupil, ste se nasmejali, bosta tožila, sva premislila, boste ponovili, je najavil.

4. Ugotovi, v kateri osebi je napisano besedilo. Nato sestavek prepisi tako, da boš uporabil 3. osebo. Popravi zaimke.

Še danes moram poslati pismo prijateljici, ki sem jo spoznala med zimskimi počitnicami. Obljubila sem ji, da jo bom povabila k nam, če bo le mogoče. S starši smo se že dogovorili, da se bova najprej medve dogovorili, kdaj bo Anja prišla na obisk. Tako sedim v svoji sobi, pišem pismo in razmišljam o poletnih počitnicah.

3.2 ŠTEVILO

S pojmom število smo se srečevali že v prejšnjih poglavjih.

Slovenščina pozna tri števila.

- a) **Ednina** pove, da je samo eden tisti, ki kaj počne: *riše, tipkaš, je začel, boš zaplesala ... ali da se kaj dogaja: dežuje, sneži.*
- b) **Dvojina** pove, da sta dejavna dva: *riševa, tipkata, sta začela, bova zaplesala ...* Jezikov, ki poznajo dvojino, je malo. Naša naloga je, da jo čuvamo kot značilnost slovenskega jezika. Torej, neuporabo dvojine štejemo za veliko napako.
- c) **Množina** pove, da gre za tri ali pa več enot: *rišemo, tipkajo, so začeli, boste zaplesali ...* – Kadar koga ogovarjamo z vi (**vikamo**), rabimo **množino**, čeprav ogovarjamo eno samo osebo: *Gospa, vstopite, prosim.* Obstaja tudi tako imenovano **napol vikanje**: *Tone, boste pil sok? namesto Tone, boste pili sok?*
- Tako izražanje je neknjižno.**

V starih časih so staršem pravili oni (onikanje): *Mama so spekli bel kruh*. Danes take oblike le redko slišimo.

- ▶ Množino rabimo namesto ednine tudi takrat, kadar pri čem nočemo poudarjati svojega deleža: *Iz primerov bomo izpeljali pravilo v pomenu 'bom izpeljal'*. Ta množina kaže na skromnost.
- ▶ Kralji, cesarji, papež, politiki so nekoč, le deloma še danes, uporabljali množino namesto ednine, kadar so govorili ljudstvu: *Odložili smo se za procesijo miru v pomenu Odložil sem se za procesijo miru*. Tako množino imenujemo **majestetična množina**.

VAJE

1. Izpiši glagole, ki so v ednini.

Občinski možje so imeli sejo: šlo je za ceste, ki bi jih morali asfaltirati. Pa prvi reče: "Jaz bom že vozil po makadamski cesti, za druge pa ne odgovarjam." Drugi: "Pred mojo hišo je že asfalt; naj da denar tisti, ki take ceste nima in bi jo rad imel." Tretji: "Če je bilo do sedaj dobro tako, bo še naprej; niti beliča ne prispevam." Četrti: "Mi ne bomo delali ceste za to, da bodo turisti dirjali na morje skozi našo vas!" Tako je ostala vaška cesta ponekod makadamska; kjer je bil asfalt, pa so kmalu zazijale luknje. Pa tudi turista, ki bi v vaško krčmo prinesel kak tolar, ni bilo.

2. Iz 1. naloge izpiši glagole, ki so v množini.

3. Sestavek prepisi tako, da uporabiš dvojino; kjer je potrebno povedi ustrezno popravi.

Ko se je galeb pridružil jati na obrežju, je bila trda noč. Bil je omotičen in strašno utrujen. Končno je v svojem veselju naredil zanko pri spuščanju z naglim zasukom, tik preden je pristal. Ko bo prijatelj slišal o preboju, bo ves iz sebe. Zdaj se bo lahko dvignil iz nevednosti, imel bo za kaj živeti. Spoznal je, da je rojen za izvirnost, bistroumnost in spretnost. Galeb je bil ponosen, da se mu je akrobacija posrečila. (Po knjigi *Jonatan Livingston Galeb*.)

4. Povedi postavi v dvojino; pri tem moraš popraviti tudi osebek.

Zgled: *Ocvrla sem si jajca*. → *Ocvrli sva si jajca*.

Dekle hodi v službo. • Nesreča je prišla naenkrat. • Sestra je prinesla kosilo očetu. • Sošolka je napisala narek brez napak. • Prijatelj me je obiskal. • Ali prideš na tekmo? • Jutri bom dobila knjigo Mačke.

5. Glagole postavi v dvojino; dalje postopaj kot v 4. nalogi.

V novi trgovini sem kupila svileni bluzo. • Pod lipo je sedela stara mama. • V mestu sem srečala starega znanca. • Sestavila sem novo pesem. • Šipa se je razbila. • Ptička je priletela na okensko polico. • Drevo ima polomljeno vejo.

4. NEOSEBNE GLAGOLSKE OBLIKE

Neosebne so glagolske oblike, ki ne izražajo osebe.

Te oblike so:

- ▶ nedoločnik; *kuhati, sedeti peči ...*
- ▶ namenilnik; *kuhat, sedet, peč ...*
- ▶ deležniki; *kuhal, kuhan, pečeno ...*
- ▶ deležja; *kuhaje/kuhajoč, sede/sedeč, pekoč ...*
- ▶ glagolnik; *kuhanje, sedenje, pečenje ...*

4.1 NAMENILNIK (Supin)

“Pojdem **pogledat**, če je Barbara doma. Morda se bova odpravili **sankat** na bližnji grič; najprej pa se grem **obleč**,” je sama sebi govorila Tina.

Najprej izpišimo glagole, ki jim lahko določimo osebo: *pojdem* (1. os.), *je* (3. os.), *se bova odpravili* (1. os.), *grem* (1. os.), *je govorila* (3. os.).

Neosebne glagolske oblike so: **pogledat, sankat, obleč**. To so namenilniki.

Za katerimi glagoli je uporabljen namenilnik v naših primerih?

Za glagoli: *pojdem, se bova odpravili, se grem*. Vsi izražajo premikanje (*pojdem*: pomeni premikati noge, če hočem nekam priti!).

Namenilniki se končujejo na -t ali -č. Rabimo jih za glagoli, ki pomenijo premikanje.

Zapišimo si še nekaj takih glagolov:

peljem, hodim, grem, hitim, tečem, stečem ... + namenilnik.

4.2 NEDOLOČNIK (Infinitiv)

Na poti iz šole se je Janezek bahal, da je poskusil *peljati* avto. Tone je povedal, da zna *voziti* motorno kolo. Andrej je hotel nekaj *reči*, a se je premislil.

Izpišimo osebne glagolske oblike:

se je bahal (3. os.), *je poskusil* (3. os.), *je povedal* (3. os.),
zna (3. os.), *je hotel* (3. os.), *se je premislil* (3. os.).

Neosebne glagolske oblike so: **peljati, voziti, reči**. Končujejo se na **-ti** ali **-či**.

5. VAJE ZA UTRJEVANJE GLAGOLA V CELOTI

1. Zamenjaj glagol, ki se ponavlja, z ustreznjšim.

Ivo je tekel čez dvorišče. Tekel je do grma. Za njim so tekli drugi dečki, ki so ga hoteli ujeti. Ivo je tekel tako hitro, da ga zasledovalci niso ujeli.

2. Uporabi glagol morati ali moči.

Vsako jutro (moram, morem) _____ vstati ob 7. uri, da ne zamudim pouka. • Tonetu bom (moral, mogel) _____ pomagati, ker sem mu obljubil. • Nisem se (moral, mogel) _____ upirati, ker je močnejši. • Si (moral, mogel) _____ z njimi ali si si to želel? • Matija ni (moral, mogel) _____ na koncert, ker je zbolel. • Starše (moramo, moremo) _____ ubogati, ker nam želijo dobro. • Kdo (mora, more) _____ splezati na tisto drevo? • Hočeš, nočeš, (moraš, moreš) _____. • Marko je tekel tako hitro, da ga niso (morali, mogli) _____ ujeti. • (Moram, Morem) _____ že, pa ne bom naredil.

3. Uporabi glagol *morati* ali *moči* v zahtevanem številu in času.

Če že (2. os. ed., sed.) _____ domov, pa pojdi. • Ne (2. os. mn., prih.) _____ prej povedati? • Ne (1. os. mn., sed.) _____ in ne smemo izdati rešitve. • Ko boš na rajžo šel, mi (2. os. ed., sed.) _____ prej povedati. • Vsi (3. os. mn., pret.) _____ skozi to preizkušnjo. • Kar (2. os. ed., sed.) _____ storiti, ni težko. • Bosi in lačni niso (3. os. mn., pret.) _____ na pot. • Vidva bi si (2. os. dv., sed.) _____ poiskati zaposlitev. • Vsi (1. os. mn., prih.) _____ pred sodnika.

4. Zanikaj.

Moram v šolo. • Pišemo šolski spis. • Aleš opravlja rediteljske dolžnosti. • Alenka mu pomaga brisati tablo in zalivati rože. • Kaj imaš v pesti? • Koga si povabil na rojstni dan?

5. Besedilo postavi v dvojino.

- 5.1 Bahač na vsa usta pripoveduje doživljaje prejšnjega dne: "Po končani šoli sem se šel potepat po mestu. Ko sem pri Tivoliju izstopil, sem srečal prijatelja. Samo pomisli, da mi je padla sekirica v med. Najprej me je povabil na torto, nato še na bazen." Sošolec, ki je zgodbi s tortami napeto sledil, zadnjih besed ni dobro razumel in je vprašal: "Kaj si rekel na koncu?" Prevzetnež

se je le obregnil: "V mlinu se dvakrat pove." (Po knjigi *Pregovori in življenjske resnice*.)

- 5.2 Petošolka se uči angleške besede. Ponavlja jih že najmanj tretjič, a ne gredo ji v betico. Naveličano zavzdihne in položi knjigo na mizo. Medtem se že oglasi prijateljica, ki vse to opazuje. Deklico vzpodbudi s pregovorom: "Brez muje se še čevelj ne obuže." (Po knjigi *Pregovori in življenjske resnice*.)

6. Postavi v prihodnjik; če je treba, povedi preuredi.

Mama naroča hčerama, kako pripraviti peteršiljevo masko: "Trem jedilnim žlicam skute dodajta pest sveže sesekljanega peteršilja, nanesita kašo na obraz. Čez obraz položita obkladek, da maska ne zdrsi. Čez čas jo zmijta s toplo vodo." (Po knjigi *Kozmetika iz rastlin*.)

7. Postavi v velelnik za 2. osebo ednine.

Sediš na stolu z iztegnjenima nogama. Dvigneš koleno in se hkrati z glavo skloniš. Drugo koleno upogneš in se opreš nanj. Vajo ponoviš nekajkrat. Po vaji vstaneš in globoko dihaš.

8. Določi glagolski naklon.

V gozdu učenci poiščejo razne materiale. • Poberi tudi storže! • Kako boš nizala kostanje v ogrlico? • Ali bi oblikoval tudi živalske figure? • Izdelke primerjajte in ocenjujte. • Ko bi našel trše plodove, bi izdelal človeške figure.

9. Določi glagolski vid; nato dovršnike pretvori v nedovršnike in obratno.

Pred novim letom učenci okrasijo učilnico. Dogovarjajo se, predlagajo in se zedinijo glede barv in oblik. Uporabijo bele in srebrne okraske. Izdelajo jih po pouku. Delajo s škarjami in lepilom; smrečje naberejo v gozdu. Okraske razobesijo in ne pribijejo na steno.

10. Določi glagolski način.

- Francoska učenjaka sta izdelala prve teste inteligentnosti. V Ameriki so jih izpopolnjevali in spreminjali.
- V knjigi je na kratko opisana učenost raziskovalca Pavlova. Pse je klical h kosilu z zvonjenjem. Živalim so se ob tem začele cediti sline in želodec je izločal želodčni sok.
- Amerika je bila odkrita leta 1492. Kolumb in njegovi mornarji so zagledali kopno. Tako so bili odkriti Antili.

11. Tvornike iz gornjega besedila pretvori v trpnike, če se da.

12. Trpnike iz 11. naloge pretvori v tvornike.

13. Uporabi nedoločnik ali namenilnik.

Hitim (gledam), kako sneži. • Rada bi se šla (sankam), pa nimam sani.

- Želim ti (povem), kaj sem se naučila na tečaju. • H gruči se je prišel (pogovarjam) tudi Aleksander. • Brat je moral (prekopam) vrt. • Ali me nisi videl (čakam) na postaji? • Jože se je namenil (poklekнем) pred materjo. • Dežurni je prišel (sporočim), da odpade 6. ura.

14. Glagolom pripiši vse možne neosebne glagolske oblike: *čistim, žgem, posejem*.

15. Napravi po eno smiselno poved iz naslednjih skupin besed tako, da:

- a) bo napisana v sedanjiku: *voziti se, Tanja, Mirjam, Bled, vlak, na, z;*
- b) bo napisana v pretekliku: *cvreti si, Špela, ponev, kosilo, jajca, za, v;*
- c) bo uporabljen prihodnjik: *najti, mož, Laž, moški, nekoč, pravi, za;*
- č) boš uporabil pogojniki: *opravičiti se, Martina, zamuda, učiteljica, zaradi;*
- d) zapišeš v velelniku: *pristaviti, lonec, štedilnik, velik, mleko, na.*

16. Izpisanim glagolom določi tisto, kar je pri posameznem zahtevano s črtico.

Zgled: *Pišem pismo.* – Črtice so, kjer je rubrika čas, naklon in vid; torej moraš rešiti: čas = sed., nakl. = pov., vid = nedov.:

Pri malici sedimo v klopeh in mirno žvečimo kruh z namazom. • Kmalu se bodo začele počitnice. • Otroci, stopite na dvorišče! • Igračka je polomljena, otroci pa zaradi tega jokajo. • Bi lahko začeli z delom? • Ali vas lahko obiščeva v začetku julija? • Spomnila bi vas na nocojšnjo premiero slovenskega filma.

Glag.	Os.	Št.	Čas	Nakl.	Nač.	Vid	Preh.
pišem			<u>sed.</u>	<u>pov.</u>		<u>nedov.</u>	
sedimo	_____			_____		_____	
žvečimo		_____.			_____		
se bodo začele			_____				_____.
stopite	_____			_____		_____	
je polomljena		_____	_____		_____		
jokajo				_____		_____	_____.
bi začeli	_____		_____		_____		
obiščeva		_____	_____			_____	
spomnila bi se		_____		_____			_____

17. Besedilo preberi, nato reši naloge.

Avtomobilski dirkač Senna je zmagal na dirki za veliko nagrado Monaka 1992. Če bi bila njegova zbranost le za trenutek popustila, bi že šestič zapored zmagal Britanec Nigel Mansell. Brazilec si je prav gotovo dopovedoval: "Vzdrži še malo, da ne boš premagan, in dobil boš lovoriko!"

- a) Izpiši glagola v pogojniku.
- b) Izpiši glagola v prihodnjiku.
- c) Izpiši velelnik.
- č) Glagol iz prve povedi pretvori v nedovršnega.
- d) Iz druge povedi izpiši vse neosebne glagolske oblike.
- e) Poved *Dobil boš lovoriko.* pretvori v trpnik.
- f) Glagol iz povedi *Brazilec si je prav gotovo nekaj dopovedoval.* postavi v nedoločnik.

18. Besedilo preberi, nato reši naloge.

Še je zima. Če bi se sedaj planinci povzpeli na goro, bi imeli nemalo težav. Še v dolini zebe. Le kako naj v vetru in mrazu premikajo premrle roke in noge? Nekdo bi polglasno dejal: "Vrnimo se v dolino." ali pa "Le kdaj bomo dospeli do kočice?" Najbrž bi se prav vsi hoteli nemudoma vrniti v varno zavetje doline in doma.

- a) Izpiši glagole v sedanjiku.
- b) Izpiši glagol v prihodnjiku.
- c) Izpiši velelnik.
- č) Izpiši pogojnike.
- d) Prvo poved prepisi v prihodnjiku.
- e) Izpiši nedoločnik.
- f) Iz zadnje povedi izpiši glagolnik.
- g) Glagola v povedi postavi v dvojino: Če bi se planinca (povzpeli) na goro, bi (imeli) nemalo težav.
- h) Glagolu v povedi spremeni glagolski vid: *Le kako naj v vetru in mrazu (premikajo) premrle roke in noge?*

PRISLOV

(Adverb)

“Hitro nam povej, kod si hodil včeraj,” je spraševal Miha.

Matej pa mu je odgovoril: “Bil sem doma in nisem prav nikoder hodil. Zjutraj sem dolgo spal, zato me nisi dobil.”

Odgovorimo na vprašanja:

- a) Kdaj (si hodil, spal)? → Včeraj, zjutraj.
- b) Zakaj (me nisi dobil)? → Zato.
- c) Kod (si hodil)? → Kod, nikoder.
- č) Kje (si bil)? → Doma.
- d) Kako (nam povej)? → Hitro.

Kaj izvemo iz odgovorov?

To, kdaj se je kaj dogajalo, zakaj, kje se je odvijalo in kako je potekalo — skratka: zvedeli smo za okoliščine, ki pojasnjujejo glagolsko dejanje.

Besede, ki pojasnjujejo glagolsko dejanje glede na kraj, čas, način in vzrok, so prislovi.

Slovnicihne lastnosti prislova

1. Prislovi se ne sklanjajo; pravimo, da so nepregibna besedna vrsta.

Primer:

*Zjutraj jemo zajtrk. Niti **zjutraj** ne jemo zajtrka.*

2. Nimajo oblik za spol in število.

3. Nekateri se na videz stopnjujejo (to so tisti iz pridevniških besed), v resnici pa jih le delamo iz ustreznih pridevniških stopenj.

Primeri

Osnovnik	Primernik	Presežnik
<i>blizu</i>	<i>bliže/bližje</i>	<i>najbliže/najbližje</i>
<i>kratko</i>	<i>krajše</i>	<i>najkrajše</i>
<i>široko</i>	<i>širše</i>	<i>najširše</i>

Prvi primer ima v primerniku (in presežniku) po dve obliki.

Prva oblika (brez j) se bolj rabi v zbornem knjižnem jeziku; druga (z glasom j za č, ž, š) pa v knjižnem pogovornem jeziku.

Nekateri prislovi imajo v primerniku in presežniku nadomestno osnovo:

Osnovnik	Primernik	Presežnik
<i>dobro</i>	<i>bolje</i>	<i>najbolje</i>
<i>veliko</i>	<i>več</i>	<i>največ</i>
<i>pred</i>	<i>prej</i>	<i>najprej</i>

1. VRSTE PRISLOVOV

1.1 Prislovi kraja (krajšava: prisl. k.)

Povejo kraj dogajanja. Razvrščeni so po značilnem vprašalnem zaimku:

a) **kje**; ti prislovi povedo kraj, v/na katerem se odvija dejanje:

Tam sem kupil. • *Nikjer* nima miru. • Stanuje *blizu*. • *Zgoraj* stanujemo mi.

Še nekaj takih prislovov: *daleč, znotraj, doli, drugje, kjer koli, tu, tam, tukaj, odspodaj, južno, globoko ...*

b) **kod**;

Tod hodi. • Ponekod je v višjih legah še sneg. • Koderkoli boš hodil, se spomni na domovino.

Še nekaj prislovov: *nikoder, kod, ondod*.

c) **kam**; pove, proti kateremu mestu je dejanje usmerjeno:

Tja pojdi, ne *sem*. • *Naprej* pojdite, nato stopite *navzdol*, še 100 metrov *vstran*, pa boste pred kinom. • Ali greš *ven*? *Nikamor* ne grem.

Še nekaj prislovov: *nikamor, ven, vmes, navzven, domov, dol ...*

1.2 Prislovi časa (krajšava: prisl. č.)

Zanje so značilne vprašalnice **kdaj** in (redkeje rabljeni) **odklej** in **doklej**. Povedo, **kdaj se kaj dogaja**.

Primeri:

Poleti so počitnice. • *Zdaj zdaj* pride. • *Kmalu* pride. • *Nemudoma* poklič! • *Zvečer* bo nogometna tekma. • *Zadnjič* se mi je mudilo. • *Najprej* pros! • *potlej* dobiš. • *Dokler* nisi polnoleten, nimaš vozniškega izpita za avto.

Še nekaj takih prislovov:

tedaj, nikdar, nikoli, pozimi, prihodnjič, dnevno, istočasno, zdavnaj, dokler, kmalu, potlej, grede, dotlej, sinoči ...

PREGLEDNE VAJE

VAJA 1 Bled – samostalnik

1. Izpiši samostalnike.

Za blejsko okolico so značilni osamljeni griči, ki štrlijo nad ravnino in obdajajo Blejsko jezero. Jezero je ledeniškega izvora in leži v kotanji. Krasita ga skalna pečina s srednjeveškim gradom in otoček s cerkvico.

2. Samostalnik v oklepaju postavi v ustrezni sklon.

Otoček se ponaša s (cerkev), obala jezera pa je spremenjena v čudovit park z 2 (naselja). Blejske hiše navadno nimajo več (nadstropja), ampak le eno. Z (oče) in (bratranec) smo obiskali starejšo hišo. Bila je skoraj brez (okna). To me je čudilo. Oče mi je razložil, da so včasih morali plačevati davek od velikosti okenskih (odprtine). Na balkonu hiše so iz cvetličnih korit viseli šopi (nageljni). Po okolici je prijetno dišalo. V bližini stavbe sem hotel z (nož) zarezati v les. Tedaj sem opazil, da je iz (oko) na vejici prilezla na dan velika kaplja drevesnega soka. Bil sem presenečen. Tako velikih (kaplje) še nisem videl. K sebi sem poklical še bratranca (Janko). Tudi on se je čudil.

3. Napačno sklanjan samostalnik zapiši pravilno.

Gospoj Marjani so iz trgovine prinesli cel kup šklati. Potrebovala jih bo, ko se bo selila.

V hiši, v kateri je pet stanovanj, je namreč gospa kupila eno zase. Sedanje večje stanovanje bo za hčero.

4. Uporabi obliko za **dvojino ali množino**, kot ustreza primeru.

Na smučanju na Zatrniku pri Bledu si je Marko poškodoval obe (noga). Z (roka) se najprej prevalil na hrbet. Nato je natanko prisluhnil glasovom okrog sebe. Sprva ni bilo slišati nikogar. Nato se je nekdo sunkovito ustavil ob njem. Marko ni mogel verjeti: pred (oko) se je pojavil reševalec Lojze. Pomagal mu je v dolino.

5. Vprašaj se po samostalniku in napiši vprašalnico n pripiši sklon.

Z veseljem sem pomagala mami pri delu. Mama pa je medtem Luki naročila, naj gre v trgovino. Kupil naj bi vrečko orehov in jo dal babici, da speče potico.

VAJA 2 Voranc Boh - samostalnik

1. Izpiši samostalnike.

VORANC BOH

Voranc Boh je za mnoge novo ime na ekranih. No, za tiste, ki niso gledali odličnega slovenskega filma Razredni sovražnik, kjer je igral glavno vlogo. Pilovci se ga najbrž ne spomnite, ker je tega že nekaj časa, kar so ga predvajali v kinematografih in na televiziji. Voranc je bil takrat še najstnik, ki se je odločil za študij igre, zdaj pa je že aktiven v veliko gledališčih in na drugih odrih. In vsak dan ga lahko občudujemo v nadaljevanki Reka ljubezni, kjer igra mladega mizarja Blaža. (Po *Pilu*, 2017“.)

2. Vprašaj se po podčrtanem samostalniku.

V roki je imel pest orehov.

Med gorami je knjiga Ivana Tavčarja.

Navadno zaupamo prijatelju.

V šolo prihajam s kolesom.

3. Besedo v oklepaju postavi v ustrezni sklon.

Komu bolj verjameš: (Stane) ali (Jožko)?

Teh (ladja) pa še nisem videl tukaj.

Poslušam te z (oko, mn.) in (uho, mn.).

Potem mi ne govori o teh (človek).

Jasno, pred 2 (dan) sem ti vse povedal, a si pozabil.

4. Samostalnikom določi spol, sklon in število.

Koza je prijaznemu fantku jedla suh kruh kar iz rok.

VAJA 3 Primorska – samostalnik

Preberi besedilo in odgovori na vprašanja

PRIMORSKA

Primorska leži na zahodu naše države. Na skrajnem zahodu meji na Italijo. Sestavlja jo gričevnat svet z dolinami, na vzhodnem delu pa se končuje s planoto Nanos. Na jugu sega še na kraško planoto Kras. Po dolini tečejo reke, kot so Vipava s številnimi pritoki, na meji s Hrvaško pa Dragonja. Primorska je znana po zgodnji zelenjavi, vinski trti, pršutu in sredozemskem podnebj.

1. Besedilo je:

- a) opis življenja. b) opis pokrajine. c) opis države.
 č) opis prebivalstva.

2. Primorska je povsem ravna pokrajina: a) da b) ne
 Tukaj tečeta samo dve veliki reki: a) da b) ne

3. Prebivalci Krasa so:

- a) kraševci. b) Krašovci. c) Kraševci.

4. Besedilo pravopisno uredi.

Oče nas je poučil prebivalci krasa so skromni ljudje

5. Preberi besedilo in izpiši samostalnike.

Kaj so oaze? To so rodovitna področja v puščavi, kjer se nahaja vodni izvir ali vodnjak. Kdor živi v tem koščku sveta, je vaje na skromnost, ki jo nudijo naravne razmere. Ceniti zna vodo, ki mu daje pogoje za preživetje.

6. Samostalnike v oklepaju postavi v ustrezen sklon.

Tretjino zemeljskega površja pokrivajo (gozd). To je kopnina, ki je pokrita z (drevo).

Na teh področjih ni (gorovje), ampak ravnina. (Človek) so uničili že okrog 33 % gozdnih površin.

Pred 2 (leto) je požar uničil del gozda v naši bližini. Takrat sta sosedovo deklico boleli obe (uho). V času gozdnega požara smo klicali (Jurij) in (Stanko). Zaradi dima me je tiščalo v (prsa).

Stanovanjska hiša ima pet (nadstropje). – Ali si videl kje moja (hči)? – Deklica je hodila po vasi s (koš) v roki. – Resnico začutimo s (srce). – S kotičkom (oko) je gledala skozi okno.

VAJA 15 Kopriva – glagol

Preberi besedilo in reši naloge.

KOPRIVA

Velika kopriva je rastlina trajnica z razvejanimi plazečimi poganjki in pokončnim štirioglatim stebлом. Listi so podolgovati, jajčasti s podaljšanim vrhom, pri spodnjem delu so srčasti, sivozelene barve, spodaj so pokriti z krhkimi dlakami, ki se zapičijo v kožo in spečejo, izločijo strup, ki na koži izzove rdečico in mehurje. Kopriva je zelo razširjena rastlina, ki raste na zapuščenih vrtovih, njivah, vlažnih gozdovih, ob cestah, nasipih in tudi visoko v planinah.

Koprivo so uporabljali v prehrani že v starem Egiptu. Egipčani so koprivo kultivirali v povrtnino, od njih so jo v iste namene prevzeli tudi Grki in Rimljani. Hipokrat in Horacij že pišeta o koristnosti uživanja kopriv, Plinij starejši pa celo zapiše, da mlade koprive spomladi dajejo dobro in zdravo hrano telesu in tistega, ki jih uživa, celo leto varujejo pred boleznimi. Za hrano se uporabljajo listi in mladi vršički koprive, nabrane spomladi in pripravljene enako kot špinača. Včasih jih mešajo tudi z drugo zelenjavo ali pa pripravljajo iz njih razne omake, solate in juhe. (Po http://sl.wikipedia.org/wiki/Velika_kopriva)

1. Besedilo je

- a) opis predmeta. b) opis rastline. c) opis običaja.

2. Kje je bilo besedilo objavljeno?

3. Sestavna dela koprive: _____

4. Katera ljudstva so uporabljala koprivo kot hrano?

5. Obkroži DA, če je trditev pravilna, in NE, če trditev ni pravilna.

a) Kopriva raste na zelo suhih tleh.	DA	NE
b) Če skočiš med koprive, dobiš mehurje po koži.	DA	NE
c) Kopriva je zdravju škodljiva rastlina.	DA	NE
č) Težko se ukorenini, zato je v naravi ne najdemo veliko.	DA	NE
d) Nabirala so jo že stara ljudstva.	DA	NE
e) Človek dela iz nje špinačo.	DA	NE

REŠITVE VAJ

SAMOSTALNIŠKA BESEDA

KAJ POIMENUJE

1. Sam. b. so: dne, Kovač, Bibijem, parke, tablah, pločevine, travi, cvetic, smeti, košare, odpadke, slika, kravo, trava, krava.
2. Sam. b., ki poimenujejo:
 - a) bitja: deklica, mu, modri, jim, me, Nekdo, Otroci, žena, pevk;
 - b) stvari: Zimzelen, trak, šopek, rožmarina, Betlehem, vrati, griču, kaj, žepu;
 - c) pojme: Vzhoda, obiskom, lepota, poglede.
3. Sam. b., ki poimenujejo:
 - a) bitja: žena, detetu, medved, Mlada, ga, Kosmatinec, ji, Žena, ga, mrcina;
 - b) stvari: zibelki, uspavanko, gozda, šapo, trn, zibelko, hrušk;
 - c) pojme: strah, bolečine, zahvalo
4. Sam. b., ki poimenujejo:
 - a) bitja: Janko, teti, naju, sebi, Janko, mene, naju, njem, njej, jo, nas;
 - b) stvari: Postojno, očeh, vratih, sokom, pecivom, Sladkemu, njem.
 - c) pojme: obisk, Veselje, odhodu.

VLOGA SAMOSTALNIŠKE BESEDE V STAVKU

1. os., pred., p. d. (načina), pred.
2. glavni – os. • osel – os. • led – p. d. (kraja) • modri – os. • njem – p. d. (kraja); • šivilja – pov. dol. • (v) gledališče – p. d. (kraja)
3. Možnosti je več, navajam po eno. Moj oče je zidar. – povedkovo določilo • Zidar dela od svita do noči. – osebek • Ali si nesla kosilo zidarju? – predmet • Delo zidarja je cenjeno. – desni prilastek •

Matej se je ustavil pri zidarju. – prislovno določilo

4. Kolo – osebek, denarja – predmet • Janez – osebek, denarjem – predmet, kolo – predmet • Kdo – osebek, mu – predmet, ga – predmet • Aleksander – osebek, govornik – povedkovo določilo • ji – predmet, računalnik – predmet.
5. razbojniki – os., zaklad – pred. • Prvi – os., blagajno – pred., smreki – p. d. • Drugega – pred., noč – os., Tretji – os., bogataš – pov. dol.
6. Pevci – osebek, amaterji – desni prilastek, tekmovanju – prislovno določilo • petje – predmet, jim – predmet, komisija – osebek, točk – predmet • očeh – prislovno določilo, veselje – osebek • mesto – predmet.

1. SAMOSTALNIK

1.1 GLEDE NA VSEBINO POIMENOVANEGA

1. Možnih je več rešitev; navajam le nekaj primerov:
 - a) Tone, Vogrič, Pipo, Citri, Rožica, Ani ...;
 - b) Kras, Postojnska jama, Nova Gorica, Balkan ...;
 - c) Helios, (založba) Jutro, (revija) Ciciban, (tovarna) Lipa, (hotel) Slon.
2. Pravilnih je več rešitev; navajam nekaj možnih:
 - a) luč, zvezek, tolar, vstopnica – vse, kar lahko preštejem;
 - b) ljubezen, radost, pohlep, sladkor – vse, česar ne morem šteti.
3. Možnih je več pravilnih rešitev:
 - a) mleko, sol, prašek, voda – kar poimenuje snov;

- b) perjad, sočivje, sadje, drevje, zlatnina;
 c) radost, bolečina, vonj, zvestoba, setev.

4. predsednik vlade Slovenije, skladatelj Jakob Petelin, nastop pevskega zbora Vinko Vodopivec, Tovarna avtomobilov Maribor, romanca Turjaška Rozamunda, hotel Slon, gostilna Pod skalco, Blejsko jezero, Ulica bratov Učakar, Štepanjsko naselje, Julijske Alpe, vas Rožna Dolina, Črno morje, planet Saturn.

5. Poleg navedenih so možne tudi druge rešitve. Vedno je treba razmisliti koga/kaj poimenuje občno oziroma lastno ime.

Turist je na počitnicah. Dobimo se v hotelu Turist. • Naleteli smo na potok, ki je izviral pod skalco. Kosili smo v gostilni Pod skalco. • Na brdu rastejo robidnice. Politiki se srečujejo na Brdu pri Kranju. • Za presajanje rož je potrebna dobra zemlja. Planet Zemlja je močno onesnažen. • Danes že cel dan pripeka sonce. Astronomi so raziskovali eksplozije na Soncu. • Slonček se je sprehajal po živalskem vrtu. Maja me je povabila v slaščičarno Slonček. • Nizko gričevje imenujemo tudi brda. Goriška Brda so znana po češnjah in vinu. • Soča ni več onesnažena reka. Brici so hodili prodajat sadje na Reko. • Pri obedu so pili sladko rebulo. To je moja sošolka Ana Rebula.

6. Povedi tvori sam. Skupna imena pa so: govedo, perjad, perje, mladina, prebivalstvo, delavstvo, grozdje, srebrnina, kamenje, trava, sadje, sočivje, grmovje.

7.

- a) Celju – zemljepisno ime (kraj)
 b) Emo – stvarno ime (ime tovarne)
 c) Luni – zemljepisno ime (ime planeta)
 č) Nina, Mateja – osebni imeni Slovenije – zemljepisno ime (država)
 Vrbskem jezeru – zemljepisno ime (jezero)

8.

- a) Fructala – stvarno ime (ime tovarne), Ajdovščina – zemljepisno ime (naselje)
 b) Mladinski knjigi, Skrčka čez palico – stvarni imeni
 c) Marija, Pika – osebni imeni, Kazina – stvarno ime (klub)
 9. a) tovarno, čevlje – števno
 b) Grozdje, sladkorja – neštevno
 c) kosilo, jajci – števno
 olju – neštevno

10.

- a) toplote – pojmovno ime, moki – snovno ime
 b) Veselje, žalost – pojmovni imeni
 c) Listje – skupno ime
 č) divjad – skupno ime

11. Pojmi so: ljubezen, dobrota, svetloba, površnost, pravica, pogum.

12.

- a) Snovna imena: vode, čistila, prah.
 b) Skupno ime: cvetjem.
 c) Pojmovno ime: Čistočo.

Naloge za razvedrilo

13. o b v a r; začetek soneta je O Vrba.
 14. Maribor, Novo mesto, Ljubljana, Bled.
 15. Sidro.
 16. Kardiolog Slana letuje v Logarski dolini.
 17. Žlica.

1.2 OBLIKOVNE LASTNOSTI SAMOSTALNIKA

1. sneg-, korak-, pesm-, hčer-, misl-, šestil-, knjig-, sestric-, žog-, nit-, mater-, hčer-, sink-, ptic-, žalost-, stric-.
 2. morj -a, disk -om, anekdot -ama, prijatelj -u, stanovanj - , debelušk -a, žvečiln -ega, pratik -e, piknik -u, vrat -om, pisatelj -ema, odrgnin - , konj -ev, Andrej -a, odpadk -e.

- 3.
vodovod –a	m. sp., rod. ed./im. dv.
plošč -	ž. sp., rod. mn./dv.
horoskop –a	m. sp., rod. ed./im. dv.
medved –u	m. sp., daj./mest. ed.
film –om	m. sp., daj. mn./tudi or. ed.
puščav –i	ž. sp., daj./mest. ed./
tudi im. dv.

1.3 KATEGORIJE SAMOSTALNIKA

1.3.1 Spol (sp.)

- Samostalniki so:
Teden, dni, Ljubljano, Mariborom, šolarje, vrata, Počitnice, gripa, smučišča, smuči, tečaje, Mladina.
- Samostalniki: m. sp. : teden, dni, Mariborom, šolarje, tečaje • ž. sp. : Ljubljano, Počitnice, gripa, smuči, Mladina • s. sp.: vrata, smučišča.
čevlji:	m. sp.	Krško:	s. sp.
Miren:	m. sp.	blago:	s. sp.
ceste:	ž. sp.	prijateljem:	m. sp.
cvetje:	s. sp.	trava:	ž. sp.
očesa:	s. sp.	Gorica:	ž. sp.
- m.: Andraž, koraki, prijatelji, dan, ribniku, sošolec, pozdrav • ž.: cesto, hišici • s.: kolesom
- Darja je prodajalka.
- Povzpela se je na Kilimandžaro.

1.3.2 Števillo

- Množinski sam. glede na spol:
 - moški: Karpati, Adlešiči, brki, naočniki;
 - ženski: grablje, škarje, sanke, Alpe, obresti, prsi, obrvi, ošpice, počitnice, Štore, Karavanke, vilice, Trbovlje;
 - srednji: očala, pljuča, drva, jetra, tla, Selca, usta.

- Edninski samostalniki glede na spol:
 - moški: sir, pesek, sneg, pot;
 - ženski: srebrnina, jelenjad, vročina, čistoča, moka, otročad, dobrotta;
 - srednji: cvetje, učiteljstvo, vesolje, meščanstvo, vejevje, trsje.

3. Enostavčne povedi so različne; preglej le, ali so dvojinske oblike pravilne (naveden imenovalnik dvojine): dekllici, očesi, ladji, knjigi, zemlji, steklenici, hleva, okni, peresi.

4. Pogosteje rabljene oblike so: hlačnice, dvojčke, Starše, rokavici, Z očmi, nogi, komolci, kolena, noge.

5. Samostalniki so:
Martin, Anže : m. sp., ed. • prijatelja: m. sp., dv. • ribe: ž. sp., mn. • pasti: ž. sp., mn. • žogo: ž. sp., ed. • dne: m. sp., ed. • Anže: m. sp., ed. • drevjem: s. sp., ed. • vile: ž. sp., mn. • ramo: ž. sp., ed. • jase: ž. sp., ed.

6. Samostalniki so:
ed.: trgovini, Mama, denarja, gumi, sestro
dv.: liziki
mn.: škarje, evrov

7. Samostalniki so:

Marjanca	ž. sp., ed.
darilo	s. sp., ed.
kanarčka	m. sp., ed.
vrat	s. sp., mn.
Jesenicah	ž. sp., mn.
železarna	ž. sp., ed.

8. Rešitev izpolnjevanke: Piran, Istra, radio, Anton, trava.
V okvirčkih, brano navzdol, dobimo besedo PIRAT.

1.3.3 Sklon (skl.)

1. popotniki – (im., kdo?) • cesti – (mest., po čem?) • polje – (tož., kaj?) • vila – (im., kdo?) • svet – (tož., kaj?) • cvetu – (mest., pri čem?) • cvet – (tož., kaj?)

2. mest., daj., im., rod., im./tož., rod./tož., im./tož./rod., or.

3.

kozarček	m. sp., tož. ed.
soka	m. sp., rod. ed.
skupino	ž. sp., tož. ed.
prijatelj	m. sp., rod. mn.
kozarca	m. sp., rod. ed.
rokavicami	ž. sp., or. mn.
krpo	ž. sp., or. ed.
kozarcev	m. sp., rod. mn.
oblike	ž. sp., tož. mn.
barve	ž. sp., tož. mn.
kozarcev	m. sp., rod. mn.
kozarcih	m. sp., mest. mn.
odtisi	m. sp., im. mn.
čopičem	m. sp., or. ed.
plastjo	ž. sp., or. ed.
moke	ž. sp., rod. ed.
odtisi	m. sp., im. mn.

4. gozdov, pokrajini, pogozdovanju, raziskavah, podlagi, drevesnicah, drevesa, koncu, Krasa.

5.

noči	ž. sp., mest. ed.
mož	m. sp., im. ed.
Igle	ž. sp., tož. mn.
suknjo	ž. sp., tož. ed.
luknjo	ž. sp., tož. ed.

To je jež.

1.3.4 SKLANJATEV (sklanj.)

1.3.4.1 Moške sklanjatve

1. moška sklanjatve

- delfini, vriski, žvižgi, ščebetom, tleski, sesalci, zrak, časa, možganov, delfina. zrak
- starca (skrajšano -e-), kovača, razreda, slikarja (podalj. -j-), daru, boga, psa (skrajšano -e-), Gregorja (podaljšano -j-), kamna (skrajšano -e-), tiska, jezdeca, Severja (podaljšano -j-), dežja (podaljšano -j-), Alžira, govora, očeta (podalj. -t-), Tineta (podalj. -t-), roga, peska (skrajšano -e-), barbara, abonmaja (podalj. -j-), traktorja (podaljšano -j-).

3. (s) stricem, (s) plotom, (s) plazom, (s) košem, (z) Damjanom, (z) bojem, (z) borom, (s) korakom, (s) traktorjem, (s) kruhom, (s) trebuhom, (z) bičem, (s) svedrom, (z) listom, (z) nožem, (z) možem, (z) očetom.

4. Osnove besed se končujejo na c, č, ž, š, j ali dž. Primeri: stricem, košem, bojem, bičem, možem.

5. rogovi, voli, dni, s hrbtom (tudi oblika hrbti - mn.), jezdeca, sla.

6. košem, hrbtu, studencu, koraki, kamnu, Marku, kamne.

7. hrastu, prijateljih, pogovoru, slikarjem, psom, Domnu, lovcem, Tineta, očetom.

8. Dan, dnem, dnevi, dnevo/dni, dneve, dan, dnevu, dnevu.

9. Vidmarja, Aleksandru, gospodarjem, Učencem, svedrov, kompresorja, material, zobe, laseh, zobmi, ljudeh, sadežev.

10. Najprej je naveden rod. ed., nato še rod. mn. filma, filmov; soseda, sosedov; nageljna, nageljnov; konja, konjev/konj; kovača, kovačev; psa, psov; moža, mož; mosta, mostov; daru, darov; Gregorja, Gregorjev; topola, topolov; božiča, božičev.

11.

Gorenjci	m. sp., im. mn., 1. m. sklanj.
čase	m. sp., tož. mn., 1. m. sklanj.
Škotov	m. sp., rod. mn., 1. m. sklanj.
Škoti	m. sp., im. mn., 1. m. sklanj.
Gorenjec	m. sp., im. ed., 1. m. sklanj.

12.

Primorci	m. sp., im. mn., 1. m. sklanj.
Slovence	m. sp., tož. mn., 1. m. sklanj.
temperamentom	m. sp., or. ed., 1. m. sklanj.

7. hodi, strizi, teci, pripelji, vleci, reci.
8. Majda ne pomiva posode. • Nimam denarja. • O ničemer nisem razmislila. • Ni kupil bonbonov za staro mamo. • Ne opravlja težkega dela.
9. pokošena, pospravljena, razbit, popravljen, okrašena, obgrizeno, obrestovana, preišljeno, podrtemu, nasmejan.
10. skačejo, pogovarjajo, skočiti, sprašuje, Govori, Naredi, Zakričal, klal/razklal.
11. v, po, S, na, za, na, z, na, v, s, na, z, s, Iz, Na, h, Z, po, s, z, h.
12. Prislovi so: Tam, kod, Zvečer, domov. Predlogi so: z, v, z, z, v.
13. Členki so: kakih, Da, Ali, že, Ne, že, Ali, tudi, Ne.
Predlogi: Na, iz, v, v, na, z, na, v, z, na.
14. Medmeti: Uf, smuk, hop, hahaha, hihi, bum bum bum.
Vezniki: ko, pa, Če, Kadar, ker, da.
15. a) Jakec se je že na začetku zgubil v reki turistov.

_____ ~~~~~ //////////////// ~~~~~ ////////////////
p. d. č. p. d. k.

Jakec (sam.) se je izgubil (glag.) že (členek) na (predl.) začetku (sam.) v (predl.) reki turistov (sam.).

- b) Tudi onadva gresta na to dolgo pot.

_____ ~~~~~ ////////////////
(p. d. k.)

Tudi (členek) onadva (os. zaim.) gresta (glag.) na (predl.) to (kaz. zaim.) dolgo (prid.) pot (sam.).

- c) Sosedov Jure se je oglašil pri meni zaradi končnega izleta.

_____ ~~~~~ //////////////// XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
p. d. k. p. d. v.

Sosedov (prid.) Jure (sam.) se je oglašil (glag.) pri (predl.) nas (os. zaim.) zaradi (predl.) končnega (prid.) izleta. (sam.)

- č) Burja se je nehala zaganjati v okna.

_____ ~~~~~ ////////////////
p. d. k.

Burja (sam.) se je nehala zaganjati (glag.) v (predl.) okna (sam.).

- d) Pojavil se je starejši moški s kupom knjig.

~~~~~ ..... =====
p. d. n. p. d. k.

Pojavil se je (glag.) starejši (prid.) moški (sam.) s (predl.) kupom knjig (sam.).

- e) Namenila sem se na sprehod.

~~~~~ ////////////////
p. d. k.

Namenila sem se (glag.) na (predl.) sprehod (sam.).

- f) Nenadoma se je prikazal Matic. Povzročil je nemalo zmede med tekmovalci.

////////// ~~~~~ _____ ~~~~~ ===== ////////////////
p. d. n. p. d. k.

Nenadoma (prisl.) se je prikazal (glag.) Matic (sam.). Povzročil je (glag.) nemalo (prisl.) zmede (sam.) med (predl.) tekmovalci (sam.).

- g) Aha, tako se je dogodilo.

////////// ~~~~~
p. d. n.

Aha (medm.), tako (prisl. n.) se je dogodilo (glag.).

16. – Dogodilo se je natanko tako, kot sem predvideval.
- Torej, Jaka, si imel prav.
 - Hja, kaj pa si ti misliš! Mar naj bom tiho kot ti? Ne, mene že ne bodo vodili žejnega čez vodo!
 - Jaz bi molče požrl to krivico; ti pa nisi tak, kajne. Pravzaprav imaš prav. Vsak naj skrbi zase, pa bo vse prav.
 - I, to pa to. Govoril si ko Salomon. Bravo, prijatelj.
 - Nikar me ne žali, ker imam tudi jaz zobe, in to prav ostre!
 - No no, saj ne mislim tako hudo.

VAJA 21 Za celotno oblikoslovje 2

1. na spletu/naveden naslov
2. b, č
3. kostumograf/dela kostume/krojač
4. Predstava Cirque Soleil, opera, gledališka predstava, moda
5. b
6. NE, DA, DA, NE, DA
7. Pri nas se posebej šiva moške in posebej ženske kostume, tam ne; spremembo sporoči sam krojaču, tam ne; tu je manj šivilj, tam več; ne skrbijo za dobro počutje, tam pa skrbijo.
8. V operi pojejo in igrajo, v gledališču pretežno igrajo; v operi so pevci, v gledališču igralci.
9. 2 meseca
10. kreativen (ustvarjalen), premiero (prvič prikazano) – tujki; mega (velike) – sleng
11. režiserju, dvema mesecema, želj, Mihe/Miha, Janija, ladij, dveh gradov, delom
12. razraščanjem, produkcije, kostumi, skupina, šivilj
13. dramski (vrstni), bolj realistični (lastnostni)
14. mi (osebni); kar (oziralni)
15. tisoč devetsto petindevetdeset
16. sem poslal, so dobili, pospravila, so klicali, bo, se si mislil, Nočem je, odgovarjati
17. smo sedeli (1. oseba), je poklical (3. oseba)
18. V dvojini
19. sedanjik
20. V pogojnem naklonu
21. izdelovat
22. poslati, postreči, predstaviti, iskat, sešiti
23. smo bili; sem pomagal
24. bosta šivali, bosta pomerili
25. nedov., dov., dov., dov., dov., nedov.
26. so pripravljali, se boste oglašali, bi spreminjali, zagotovi
27. zelo, zato
28. že
29. k (igralcu), z (metrom)
30. Hranitelj, Hrvat, Krst, Triglavom, Ljubljano, Slovenci

LITERATURA

- Bunc, Stanko: *Spoznajmo slovenski jezik: Jezikovna vadnica za 8. razred osnovne šole*. – Ljubljana, 1971
- Črnič, Barica & Zdenka Hiti: *Vaje iz slovenskega jezika za osnovnošolce*. – Ljubljana, 1991
- Fink, Franc & Alfonz Kopriva & Albert Žerjav: *Slovenska jezikovna vadnica za nižje strokovne šole in tečaje*. – Ljubljana, 1949
- Jalen, Marija: *Spoznajmo slovenski jezik: Jezikovna vadnica za 5. razred osnovnih šol*. – Ljubljana, 1967
- Kocbek, Jože: *Slovenska jezikovna vadnica za poklicne šole*. – Maribor, 1966
- Melik, Marija: *Vaje za utrjevanje skladnje in oblikoslovja*. – Ljubljana, 1988
- Moljk, Fanči: *Vesela šola slovenščine*. – Ljubljana, 1991
- Slabe, Vika & Olga Kunst Gnamuš: *Besede naše so žive*. – Ljubljana, 1981
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. – Ljubljana, 1991
- Slovenska slovnica*. – Ljubljana, 1947
- Slovenski pravopis. 1, Pravila*. – Ljubljana, 1990
- Toporišič, Jože: *Enciklopedija slovenskega jezika*. – V Ljubljani, 1992
- Toporišič, Jože: *Slovenska slovnica*. – Maribor, 1976
- Zbirka nalog za preskus znanja ob vpisu v programe srednjega izobraževanja*. – Ljubljana, 1991
- Žagar France: *Naš jezik 6*. – Ljubljana, 1985
- Žagar France: *Naš jezik 7*. – Ljubljana, 1990
- Žagar France: *Naš jezik 8*. – Ljubljana, 1978
- Skaza, Jože: *Pravopis*. – Ljubljana, 2003
- Skaza, Jože in Marta Pavlin: *Slovenska beseda*. – Ljubljana, 1998
- Bešter, Marja [e.a.]: *Na pragu besedila 1*. – Ljubljana, 1999
- Bešter, Marja [e.a.]: *Na pragu besedila 2*. – Ljubljana, 2000
- Bešter, Marja [e.a.]: *Na pragu besedila 3*. – Ljubljana, 2002
- Bešter, Marja [e.a.]: *Na pragu besedila 4*. – Ljubljana, 2002